

**'Een gezonde
leefomgeving is
niet links of
rechts'**

**Alles over
natuurinclusieve
landbouw in een
leerboek**

**Leven met
natuur en
vroege
middeleeuwen**

Hoofredactie

Ria Dubbeldam (GAW)

Redactie

Edwin Vriezen, Hans van den Bos, Frank Heijns,
Leonie Heutink

Ledenadministratie

VVA Aristaeus
Postbus 350, 6880 AJ Velp
T 026-3695725
E els.themmen@hvhl.nl
www.vva-aristaeus.nl

Advertentieverkoop

Medialijn bv, Rebecca de Winter
T 0314-763735
E r.dewinter@medialijn.nl

Opzeggen lidmaatschap

Schriftelijk voor 1 december 2024.

Copyrights

Het auteursrecht berust bij de uitgever en de
auteurs. Overname van artikelen wordt
gewaardeerd, mits voorzien van een deugdelijke
bronvermelding.

Aansprakelijkheid

De uitgever en auteurs streven naar juistheid van
de informatie. De uitgever en auteurs aanvaarden
geen aansprakelijkheid voor schade die het gevolg
is van handelingen gebaseerd op onze informatie.

Bestuur VVA Aristaeus

Voorzitter / IJsbrand Velzeboer,
ijsbrand@vva-aristaeus.nl
Penningmeester / Michel Tol,
michel@vva-aristaeus.nl
Secretaris / Ninja Blok,
ninja@vva-aristaeus.nl

Druk / Senefelder Misset B.V.

Vormgeving / GAW ontwerp+communicatie,
Wageningen

Oplage / 3.500

Coverfoto / Hogeschool Van Hall Larenstein Velp
ISSN 1879-422X

Gefrituurde aarde

Beste leden, alumni en studenten,

Terwijl India temperaturen meemaakt zo tegen de 50 graden, kwam deze gedachte in mij op. Onze voedselvoorziening komt direct in gevaar als deze trend zich op andere continenten voortzet. De klimaat-extremen en weerrecords volgen elkaar in hoog tempo op en dat baart iedereen wel zorgen. De lol van een vakantieverblijf bij dergelijke temperaturen is er snel van af. Het klinkt leuk dat de wijnbouw naar Nederland verschuift en dat de durumtarwe en soja een inheems gewas worden. Enorme prijsstijgingen van de basisgrondstoffen van onze voedingsmiddelen zullen helaas het gevolg zijn.

Binnen de opleidingen van onze school in zowel Velp als Leeuwarden wordt veel aandacht gegeven aan de klimaatverandering. VVA Aristaeus ondersteunt dit met de talrijke activiteiten die wij ieder jaar met veel enthousiasme organiseren. Voor iedereen is er wel een interessante excursie of lezing. De vleermuisexcursie met verhelderende uitleg over het nut van deze dieren, de excursie door de Onlanden, een natuurgebied van 1.700 hectare direct onder de rook van de stad Groningen en de excursie naar het familiebedrijf Kesbeke zijn eyeopeners van formaat. Zo leren we de Amsterdammers kennen.

Houd onze website in de gaten voor de geplande lezingen in Leeuwarden en Velp en uiteraard de Algemene Ledenvergadering en de Carrière- en ALV die we op beide schoollocaties organiseren. De ALV vindt plaats op vrijdag 11 oktober met daarbij een zeer interessante excursie op een boot als het lukt. De eerstvolgende Carrière- en ALV vindt plaats op 27 november in Leeuwarden. Noteer die data vast in jullie agenda. Wij zullen ons blijven inzetten om de brug te vormen tussen de opleidingen van Velp en Leeuwarden met de praktijk.

Beste leden, wegens een recent geconstateerde verslechtering van mijn ogen (maculadegeneratie) ben ik helaas genoodzaakt alle bestuurs- en ALV-taken neer te leggen. Ik moet het rustiger aan gaan doen. Tijdens de ALV zal ik afscheid moeten nemen en hopelijk kan ik dan een opvolgend bestuurslid voordragen.

Een fijne zomer en tot ziens op een van onze activiteiten!

IJsbrand Velzeboer,
voorzitter VVA Aristaeus

INHOUD • 2 • 2024

6

6 Training Kabels en Leidingen: onmisbaar in de energietransitie

Alleen deze training geeft een totaaloverzicht van wat er bij de aanleg of vernieuwing van kabels en leidingen komt kijken.

10

10 'Een gezonde leefomgeving is niet links of rechts'

Anneke van Veen zet zich in voor onze leefomgeving. In haar werk, adviescommissies, besturen en haar vrije tijd als bijvoorbeeld trekker van de Chemours Oproer.

13 Carrière van Rowanne Huisman

Rowanne Huisman geniet met volle teugen van haar leven op Texel en haar afwisselende werk als diervoorzorgster bij Ecomare.

16 'Kennis van het landschap leidt tot een betere ruimtelijke ordening'

Cultuurhistoricus Martijn Horst verbaast zich soms over keuzes in de ruimtelijke ordening van dorp en stad. Kennisoverdracht is daarom iets waar hij graag aan meewerkt.

19

19 Alles over natuurinclusieve landbouw in een leerboek

Als eindredacteur leverde docent Diederik Sleurink een flinke bijdrage aan het leerboek waarin alles over natuurinclusieve landbouw is gebundeld.

25

20 Mening 'Natuurinclusieve landbouw moet (g)een zelfstandig vak of opleiding worden'

Is het voldoende als docenten in hun lessen natuurinclusieve landbouw behandelen? Of zou er een apart vak of opleiding moeten komen?

25 Column: Onze alumnus in Zweden

Frank Heijns en zijn vrouw Bertina zijn naar Zweden geëmigreerd. Vanuit Jämtland beschrijft hij opvallende verschijnselen.

26

26 Leven met natuur en vroege middeleeuwen

Jaap Berens van de Steege combineert in één beroep zijn beide passies: natuur en middeleeuwen.

En verder:

VVA-A nieuws en advertorials

Word nu lid van VVA Aristaeus!

VVA Aristaeus, de vereniging van afgestudeerden van Hogeschool Van Hall Larenstein en Yuverta mbo Velp, feliciteert je met het behalen van je diploma. Een diploma waar je trots op mag zijn. Wellicht studeer je verder of begin je nu aan een mooie carrière. VVA Aristaeus kan als netwerkorganisatie je daarbij onder-

steunen. Zo kom je via de vereniging in contact met andere afgestudeerden in het werkveld. Word dus snel lid. Studeer je verder bij Van Hall Larenstein, dan is je lidmaatschap zelfs gratis. Kijk op www.vva-aristaeus voor meer informatie. We zien je graag terug bij een van de bijeenkomsten van VVA Aristaeus.

Recent afgestudeerden HVHL vaker tevreden

Afgestudeerden van Hogeschool Van Hall Larenstein (2021-2022) zijn vaker tevreden over hun studie dan het landelijk gemiddelde van hbo-afgestudeerden. Een groot deel zou dezelfde studie opnieuw kiezen én aanbevelen bij anderen. Ook zijn HVHL'ers positief over hun voorbereiding op de arbeidsmarkt. Dat blijkt uit cijfers van de Hbo-monitor 2023. De Hbo-monitor bevraagt afgestudeerden over hun intrede op de arbeidsmarkt en over hoe ze terugkijken op hun opleiding. Het oordeel van 76% afgestudeerden die tevreden zijn over hun studie in het algemeen (versus 64% landelijk) is voor collegevoorzitter Jan van Iersel een mooie bevestiging van alle inspanningen: 'De hogeschool staat bekend om de passie en bevoegenheid waarmee docenten hun vakkennis overbrengen. Daarnaast vinden we studentenwelzijn erg belangrijk.' Op acht aspecten scoren HVHL-alumni significant hoger dan hbo'ers landelijk, onder meer op alle aspecten van de onderdelen 'studietevredenheid' en 'tevredenheid bij opleidingsaspecten'. Meer dan vorig jaar en meer dan het landelijk gemiddelde zijn ze tevreden over de inhoud van de opleiding en over de docenten. Ook de inbedding van praktijkgericht onderzoek wordt meer dan landelijk gewaardeerd. HVHL'ers zijn positiever dan gemiddeld over hun voorbereiding op de arbeidsmarkt. Zo geeft 77% van de alumni aan dat 'de opleiding een goede basis is om competenties verder te ontwikkelen'. Over de carrièremogelijkheden zijn ze met 66% net iets minder positief dan het landelijk gemiddelde (68%). 50% van degenen die in 2021-2022 bij HVHL zijn afgestudeerd, nam deel aan de Hbo-monitor 2023. Dit is opnieuw een aanzienlijk hogere respons dan landelijk (39%).

Inzet van AI in lectoraat Biodiversiteit in het Landelijk Gebied

Martijn van der Heide is aangesteld als lector Biodiversiteit in het Landelijk Gebied. Met zijn ervaring op het snijvlak van landbouw, ecologie en economie gaat hij leidinggeven aan initiatieven die bijdragen aan duurzame landbouw en het behoud van biodiversiteit. Het lectoraat richt zich onder meer op het inzetten van innovatieve technologieën, waaronder kunstmatige intelligentie (AI) voor het monitoren van biodiversiteit. Een andere focus is een meer diverse begroeiing en waterlichamen (groenblauwe dooradering) in landschappen. Half natuurlijke landschapselectementen dragen bij aan de biodiversiteit en versterken de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van gebieden. Het lectoraat wil hiervoor met regionale partijen samenwerken, maar ook over de landsgrenzen heen kijken. Biodiversiteit stopt namelijk niet bij Lobith of Hazeldonk. Naast zijn functie als lector aan HVHL blijft Van der Heide actief als bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hiermee legt hij verbinding tussen wetenschappelijk en toegepast onderzoek.

Herdenking oorlogsslachtoffers Tweede Wereldoorlog door Terra MBO en Hogeschool Van Hall Larenstein

Jaarlijks worden op 4 mei de leerlingen en leraren herdacht van de voorgangers van Terra MBO Groningen en Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden, die in die in de Tweede Wereldoorlog zijn weggevoerd en niet zijn weergekeerd. Er worden kransen gelegd namens de scholen en er is een gezamenlijke krans namens de oud-leerlingverenigingen Aristaeus en Eugeia. Feitelijk bestaat Eugeia niet meer, de vereniging is opgegaan in Aristaeus, en Aristaeus is enige jaren geleden samengevoegd met VVA Larenstein tot VVA Aristaeus.

De herdenking vindt plaats bij de gedenksteen in het gebouw van Terra MBO. Oud-leerlingen van de toenmalige Rijks Landbouw Winterschool (RLWS) en de Middelbare Landbouw School (MLS) uit Groningen hebben na de oorlog geld voor die steen ingezameld. Het is een eerbetoon aan de omgekomen leraren en leerlingen, en tegelijkertijd een uiting van dankbaarheid van de niet-agrarische jongeren die zogenaamd bij de RLWS en de MLS studeerden en daardoor een vrijstelling kregen van de Duitse *Arbeitseinsatz*. De steen is in 1947 geplaatst in het gebouw van de RHLS, destijds aan de prof. Van Hallstraat in Groningen. De steen verhuisde mee toen de school, daarna als het Van Hall Instituut, naar de Hereweg vertrok. Tegenwoordig is daar Terra MBO gevestigd.

De oud-studenten Hendrik Blanksma (1987) en Zwanet Panman (1986) verzorgen al jaren de invulling van de herdenking. In de ochtend kunnen studenten bijvoorbeeld een gedicht of verhaal voordragen. Daarna volgt de kranslegging namens de scholen, hun medewerkers en studenten, en de alumniverenigingen. Geregeld is er een spreker. Vorig jaar woonde nog een oud-student uit de klas 1944 de herdenking bij. Enkelen zijn nog in leven, maar degene die dit jaar zou komen, moest helaas afzeggen.

'Volgend jaar is het tachtig jaar geleden dat de oorlog werd beëindigd', zegt Blanksma. 'We willen dan graag speciale aandacht aan de herdenking besteden en hopen de alumni van VVA Aristaeus er meer bij te betrekken.'

Bestuursleden van studentenvereniging Osiris van Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden leggen een krans voor de leraren en medewerkers die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen.

Niek de Boer (l) en Jolling Lodema (r), de directie van Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden, leggen eveneens een krans.

Op de gedenksteen staat de periode vermeld waarin ze op de school werkzaam zijn geweest.

Agenda VVA Aristaeus

- 4 juli, 13.00 -17.30 uur** Excursie Tafelzurenfabriek Kesbeke, Amsterdam o.l.v. IJsbrand Velzeboer
- september** Excursie Vitens, Arnhem Nadere details volgen
- september/oktober** Excursie Kasteel Geldrop i.s.m. Klement Rentmeesters
- 11 oktober** ALV VVA Aristaeus
- 27 november** Carrièredag, Leeuwarden De jaarlijkse Carrièredag georganiseerd door VVA Aristaeus

Impressie Carrièredag Leeuwarden

Training Kabels en Leidingen: onmisbaar in de energietransitie

Ben jij betrokken bij de voorbereiding van infra-structurele projecten voor bijvoorbeeld de energietransitie? De training Kabels en Leidingen stoomt je klaar: van archeologie tot niet-gesprongen explosieven, van flora- en fauna-onderzoek tot cultuurtechniek en omgevingsmanagement.

De training is een initiatief van ingenieursbureau RPS en Hogeschool Van Hall Larenstein. Tim Holtel, commercieel manager van de divisie Infrastructuur RPS Nederland, en Erwin Roeterd, GIS-docent van Land- en Watermanagement, praten je daarover bij. Hoe is de training ontstaan en voor wie is die bedoeld?

Energietransitie

Hotel: 'Ons bureau houdt zich bezig met ruimtelijke ordening. Binnen de divisie Infrastructuur focussen we ons daarbij op advies en ontwerp van (middel)grote infrastructuurprojecten, waarbij cultuurtechnisch en sociaalmaatschappelijke inpassing cruciaal is. Bij een aantal opdrachtgevers, met name nutsbedrijven, zagen we in de advies- en ontwerpfasen van netwerken, een grote opleidingsbehoefte ontstaan. Nutsbedrijven zitten midden in de energietransitie en hebben de komende decennia veel werk te verzetten en daar komt eveneens de nodige kennis bij kijken. Ook in onze eigen organisatie constateren we deze opleidingsbehoefte zodat we optimaal kunnen blijven samenwerken met onze opdrachtgevers. Het bracht ons op het idee om een training op te zetten. Maar wie kon ons daarbij helpen?'

RPS kwam uit bij Hogeschool Van Hall Larenstein. Erwin Roeterd: 'Onze school had wel oren naar zo'n training. En omdat ik zo'n tien jaar geleden al een soortgelijke cursus verzorgde, destijds bij een andere opleider, konden we samen vrij snel een nieuwe versie opzetten. De training is inmiddels vijf keer gegeven. Aan de eerste edities hebben vooral relaties van RPS meegedaan. Nu willen we alle alumni en relaties van Larenstein op de hoogte stellen van deze bijzondere training. Dat doen we dus bij deze.'

Totaaloverzicht

Hotel: 'Deze training is uniek. Er bestaan wel opleidingen voor techniek en ontwerp van infrastructuurwerken, maar geen trainingen die een totaaloverzicht geven van wat er bij de aanleg of vernieuwing van kabels en leidingen komt kijken. En dat is veel, want we willen met 18 miljoen mensen prettig kunnen leven en de flora en fauna beschermen. Er moeten de nodige vooronderzoeken worden gedaan en je moet kennis hebben van onder meer de ondergrond. Het is best een puzzel om ruimte te vinden en de vergunningen rond te krijgen. Deze training biedt een goede basis vanuit alle invalshoeken.'

De training start met archeologisch en flora- en faunaonderzoek, maar er zit ook een poot communicatie bij voor versterking van je sociale weerbaarheid. Je kunt te maken krijgen met landeigenaren op wiens land je leidingen wilt aanleggen. Dat zijn niet altijd makkelijke keukentafelgesprekken.'

Roeterd: 'Ja, we behandelen alles van a tot z, inclusief de schadeafhandeling. Als rode draad door de training heen voeren de deelnemers in tweetallen huiswerkopdrachten uit. We sluiten af met een excursie waar ook deelnemers van eerdere edities kunnen meedoen.' Hotel: 'Een mooie bijvangst voor de

Tim Holtel (l) en Erwin Roeterd (r).

deelnemers is dat ze hun netwerk verder kunnen uitbreiden en bijvoorbeeld nadien ook dan met elkaar over vraagstukken kunnen brainstormen.'

Grote diversiteit

Hotel: 'De training is interessant voor een brede groep professionals, denk aan omgevingsmanagers, projectleiders, rentmeesters en soms ook cultuurtechnici.'

Roeterd: 'We willen de training daarom graag onder de aandacht brengen van alumni van met name Land- en Watermanagement. Er zijn onder meer deelnemers van ingenieursbureaus die zich bezighouden met de aanleg van warmteleidingen. Doordat de training zo divers van opzet en inhoud is, zijn ook de deelnemers divers. Dat maakt dat ze uiteenlopende zaken tegenkomen en daarover met elkaar in gesprek kunnen gaan. De docent of gastdocent kan daarop inspelen.'

Erwin Roeterd (op de rug) geeft college op het kantoor van RPS.

Hotel: 'Om dat gesprek te kunnen voeren en de onderlinge band te versterken houden we de groepsgrootte daarom bewust beperkt. Er is ruimte voor zestien deelnemers per keer.' Roeterd: 'Vooral binnen de tweetallen die samen de opdrachten uitvoeren, zie je synergie ontstaan. Geregeld komen tweetallen eerder naar de cursusdag

om nog vooraf over een lesopdracht te overleggen. Dat is mooi om te zien.'

Tips en tops

Roeterd: 'Na afloop van een training krijgen de docenten en de cursisten een apart evaluatieformulier waarop ze tips en tops kunnen aangeven, zodat we de training eventueel op punten kunnen aanpassen. We gaan de training nu ook als een e-learning opzetten, zodat de cursisten zich online op een lesdag kunnen voorbereiden.'

Hotel: 'Na een paar trainingen kwamen we tot het inzicht dat het goed is om certificaten te verstrekken. Voor elk onderdeel kan een deelnemer nu een vinkje halen. Kan je een keer niet, dan is er altijd de mogelijkheid het onderdeel in een volgende training te volgen en alsnog het vinkje te scoren.'

Roeterd: 'Van die mogelijkheid wordt echt gebruik gemaakt. Deelnemers vinden het fijn om in hun personeelsdossier te zetten dat ze deze training succesvol hebben doorlopen.' Hotel: 'Je kunt er ook PE (Permanente

Educatie)-punten mee scoren. Dat is interessant voor bijvoorbeeld rentmeesters die jaarlijks aantoonbaar een aantal educatiepunten moeten verwerven om hun bevoegdheid te behouden.'

Roeterd: 'We krijgen veel leuke reacties op de training, zoals: 'Het kost best tijd en energie, maar door de opdrachten beklijft de informatie goed. Ik weet nu direct wat ik moeten doen, en dat bespaart tijd.'

De training Kabels en leidingen wordt in het voor- en najaar gegeven en op drie verschillende locaties verzorgd: Kantoor RPS, Larenstein en een laboratorium van RPS. Voor meer informatie en opgave zie: www.rps.nl/expertise/consultancy/infrastructuur-consultancy/kabels-en-leidingen/training-kabels-en-leidingen

TEKST RIA DUBBELDAM,
FOTO'S RPS EN RIA DUBBELDAM

Klimaatactivisten zetten tentenkamp op in Velp

Tien studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein in Velp hebben op 3 juni een tentenkamp opgezet. Ze voerden namens Climate Justice Committee (CJC) een week lang actie tegen de invloed van vervuilende bedrijven in het onderwijs. Ze maakten hun standpunten zichtbaar met spandoeken met leuzen als 'Klimaatrechtvaardigheid in het studiecurriculum', 'Verbreek banden met vervuilende bedrijven', 'Meer (bio) boeren, minder bullshit', 'End fossil: occupy' en 'Occupied'. De school vindt de vrijheid van demonstreren een waardevol recht en stond de actie dan ook toe zolang die vreedzaam zou verlopen. Na een gesprek met het College van Bestuur op dinsdag die toezegde na de zomer verder in gesprek te gaan, braken de studenten een dag later hun tenten weer af, omdat aan hun belangrijkste eis was voldaan.

Minder droogteschade door innovaties in Friese zandgebieden

Tientallen agrariërs op het zandgebied van Fryslân wachtten de klimaatverandering niet af. De afgelopen zes jaar namen ze samen met provincie en waterschap maatregelen om meer water vast te houden. Verschillende agrariërs kozen voor verondiepen van sloten. Bij sommige bedrijven zijn de slootpeilen tot bijna een meter verhoogd. Naast een positief effect op de eigen gewassen zorgen maatregelen als deze in sommige gevallen ook voor verminderde verdroging in aangrenzende natuurgebieden. Enkele agrariërs kozen voor peilgestuurde drainage, waarbij zij zelf de afwateringshoogte van het drainagesysteem in hun land bepalen en daarmee beter grip hebben op de grondwaterstand.

Hogeschool Van Hall Larenstein en Wageningen Livestock Research hebben de effecten van de maatregelen onderzocht. Ze concluderen dat meer water vasthouden zowel de natuur als de landbouw ten goede komt. Het leidt 's zomers tot een hogere grondwaterstand en minder droogteschade aan gewassen en natuur.

Een gebiedspecifieke benadering is het meest effectief, waarbij rekening wordt gehouden met de lokale bodem- en watersystemen. Specifieke aandacht is noodzakelijk voor venige bodems in beekdalen. Die vereisen een andere aanpak vanwege de grotere kans op natschade. Combinaties van waterberging, beekherstel en natuurontwikkeling bieden hoopgevende kansen.

Kom jij ons team versterken?

Bij nieuwbouw- en (her)inrichtingsprojecten van stedelijke, industriële en landelijke gebieden speelt de ondergrond een belangrijke rol. Naast de draagkracht van de bodem en de waterhuishoudkundige aspecten is de milieuhygiënische kwaliteit van de bodem van groot belang voor het ontwerpen van een locatie.

Als omgevingsadviseur ondersteunt Ortago overheden en bedrijven hierbij door het onafhankelijk uitvoeren van onderzoek en het geven van advies op maat. Vanuit onze vestigingen in Almelo, Weurt, Gouda en Rolde werken wij aan veelzijdige projecten op het gebied van:

- bodemonderzoek
- geohydrologie
- saneringsbegeleiding
- geotechniek
- asbestinventarisatie

Vind jij net als onze collega's een veilige omgeving om in te bouwen, wonen en werken belangrijk?

Kom dan ons team versterken!

Scan de QR-code of kijk op ortageo.nl/vva

Tussen bomen en nieuwe technologie

De grote interesse in bomen is altijd leidend geweest bij de route die Anton van der Vegt volgde in zijn opleiding en werk. Tijdens zijn hoveniersopleiding in Meppel merkte hij dat boomverzorging en klimmen in bomen hem veel beter beviel. Hij kluste als zzp'er in boomonderhoud en haalde in Velp zijn hbo-papiertje. Nu is hij boomtechnisch adviseur en alweer bijna acht jaar werkzaam bij Tree-o-Logic in Harskamp. Ook binnen dit in bomen gespecialiseerde adviesbureau gaat zijn route verder. Want er valt volgens Anton nog veel te ontdekken: 'Denk eens aan de mogelijkheden van AI bij boomdata en GIS.'

Anton van der Vegt startte bij Tree-o-Logic als boomveiligheidscontroleur. 'Een goede functie om heel veel bomen te zien, kennis en ervaring op te doen – en om feeling met bomen te ontwikkelen', zegt hij. Tijdens de studie Bos- en Natuurbeheer op Larenstein kreeg hij weliswaar veel theorie en wat praktijkopdrachten, maar dat is toch maar een flauwe afspiegeling van wat je in de praktijk allemaal tegenkomt bij bomen. Anton: 'De opleiding maakt je niet direct boomadviseur.' Het was op de Carrièrebeurs georganiseerd door VVA Aristaeus op Larenstein dat Anton kennismakte met Tree-o-Logic. 'Dat was in het begin van mijn studie. Toen wist ik al dat ik de richting van boomadvies wilde gaan, dus zocht ik informatie daarover. Ik maakte een praatje bij hun stand; het leek me een

goed bedrijf. Het is dus niet toevallig dat ik jaren later, na het afronden van studie, Tree-o-Logic besloot te bellen. En ze hadden een plek voor mij!'

Boomtechnisch adviseur

Vanuit het bedrijf heeft Anton al snel zijn ETT-opleiding (European Tree Technician) kunnen doen, dat was al jaren zijn wens. Het diploma maakt hem gecertificeerd boomtechnisch adviseur. Na twee jaar veranderde zijn werk geleidelijk. Nu is hij veel bezig met boomeffectanalyses (BEA). Anton geeft een voorbeeld: 'Bij een reconstructie van een weg met bomen vraagt de gemeente een onderzoek dat beschrijft in welke mate bomen last zullen ondervinden van de werkzaamheden. Als boomadviseur ga ik naar het gebied toe en neem ik alle bomen op: om welke soort gaat het, hoe staan ze erbij, wat zijn de

gebreken, zijn ze vitaal, dat soort dingen. Vervolgens bekijk ik de plantekening en beoordeel ik de invloed van de werkzaamheden op de bomen en trek mijn conclusie.'

Data- en GIS-specialist

Sinds kort is Anton ook data- en GIS-specialist. 'Zo'n boomveiligheidscontroleur controleert in een gemeente duizenden bomen; bij elke boom voert hij data in die worden vastgelegd. Voor werkzaamheden moet het worden vertaald naar een bestek en uiteindelijk terechtkomen bij de persoon met de zaag die het snoeiwerk gaat uitvoeren. Het is mijn taak om de ingevoerde data te vertalen naar maatregelen en ervoor te zorgen dat het inzichtelijk is, zowel voor de uitvoerders als voor de beheerder van de gemeente. Waar zou hij over vijf jaar willen staan? Anton: 'Met data en GIS ben ik nog maar kort bezig. Dat vind ik erg interessant en dat wil ik nog wel verder ontwikkelen. Ook vind ik het leuk om innovaties uit te diepen, denk maar eens aan AI. Daarmee kan je met data en GIS erg veel doen. Daar valt nog veel te ontdekken. Het lijkt me leuk om een koppeling te leggen tussen bomen en nieuwe technologie.'

‘Een gezonde leefomgeving is niet links of rechts’

INTERVIEW

Op veel fronten zet Anneke van Veen zich in voor onze leefomgeving. In haar werk, in adviescommissies, in besturen en in haar vrije tijd, bijvoorbeeld als trekker van Chemours Oproer. ‘We moeten Moeder Aarde koesteren in plaats van slopen. Dat is niet links of rechts, het gaat ons allemaal aan.’

Voor het interview heeft Anneke van Veen op een rijtje gezet wat ze zoal doet en heeft gedaan. Ze weet dat het veel is, maar zoveel? Na haar studie Tuin- en Landschapsinrichting kwam ze in de water- en natuursector terecht en bouwde ze de nodige ervaring op met besturen, ondernemen, adviseren, projecten managen en af en toe ontwerpen.

Ze zocht haar eigen pad. ‘Eigenlijk ben ik altijd met klimaatadaptatie bezig geweest, daar waar groen, blauw en klimaat bij elkaar komen, en met biodiversiteit waar het zo slecht mee gesteld is. En omdat dit alles door ons mensen wordt veroorzaakt, zullen wij dus ook voor verandering moeten zorgen.’

Een belangrijk moment van inzicht was het bezoek van de toenmalige burgemeester van Rotterdam aan een vistrap in de Nieuwe Waterweg. Van Veen was erbij als dagelijks bestuurslid van het Zuid-Hollands Landschap. De burgemeester vond die trap voor stekelbaarsjes grappig en bulderde van het lachen. ‘Toen viel er bij mij een kwartje. Dat een mens zich verheven voelt ten opzichte van een ander levend wezen. Ik had nooit kunnen denken dat ik voor een stekelbaarsje zou opkomen. Ik zei: ‘Denk je nou echt dat je belangrijker bent dan een stekelbaarsje?’ Toen moest hij opnieuw hard lachen. ‘Ja, inderdaad’, erkende hij. ‘We zijn allemaal onderdeel van een geheel.’

Floriade als trigger

Terug in de tijd, naar waar het allemaal begon. Als Amsterdamse tiener viel Anneke voor de studierichting Tuin- en Landschapsinrichting. Ze had gezien hoe langs de Amstel de Floriade werd aangelegd. Ze verwonderde zich erover dat mensenhanden ‘een saai schapenweitje konden omvormen in zoiets prachtigs’. Ze startte in Wageningen, maar dat was niet haar plek. Zou Boskoop beter bij haar passen? ‘Die overgang van de universiteit naar het hbo was natuurlijk even wennen. Als je niet kwam opdagen, kreeg je op de kop van de leraren. Maar Boskoop was wel heel erg leuk doordat we als studenten een hechte groep vormden. Ik heb er een fijne vriendenkring opgebouwd, met een stuk of tien heb ik nog altijd goed contact.’

Na haar afstuderen in 1983 was het moeilijk om werk te vinden. Ze deed onder andere vrijwilligerswerk, ontwierp tuinen en werd bestuurslid van Archeon in oprichting, tot ze een baan kreeg bij de provincie Noord-Holland bij Groengebied Amstelland als projectleider inrichting landelijk gebied. Daarnaast werkte ze vanuit haar eigen bureau mee aan het

ontwerp en beplantingsplan van Archeon en maakte beheerplannen voor landgoederen.

Kans pakken

Vanuit haar baan had ze veel te maken met een waterschap. ‘Op papier was die natuur-minded, maar in de praktijk niet. Ik dacht: ‘Als ik ooit een vinger in de pap zou kunnen krijgen, pak ik die kans.’ Die kans deed zich voor. Ze werd gevraagd om zich te kandideren voor de waterschapverkiezingen, voor de categorie ingezetenen bij waterschap de Groote Waard. Aldus rolde ze het waterschapsbestuur in zonder enige bestuurlijke ervaring, met twee kleine kinderen en ook nog steeds het eigen bedrijf. Drie jaar later, op haar veertigste werd ze benoemd tot heemraad, een functie die ze tien jaar heeft vervuld. Helaas sloeg de sfeer na een gedwongen fusie tot Hollandse Delta om. ‘Er werd gesproken over de ‘groene maffia’, terwijl ik ook in het dagelijks bestuur van het Zuid-Hollands Landschap zat. Het waterschap was niet meer de plek voor mij om dingen voor elkaar te krijgen.’

Huppelend door de wijk

Ze startte weer haar bedrijf op. In eerste instantie lag de focus op het maken van strategische plannen voor recreatieschappen maar al snel werd water- en groenbeheer het belangrijkste, zich vertalend in klimaatadaptatie en biodiversiteit. Van Veen richt zich graag op woningbouwcorporaties. ‘Als die snappen hoe belangrijk klimaatadaptatie is, kun je huppelend door de wijk veel bereiken. In Breda ben ik programmamanager voor zo’n traject. Ik breng de partijen – drie woningbouwcorporaties, de gemeente en de huurderskoepels – bij elkaar. In onze initiatiefgroep delen we kennis, voeren we concrete projecten uit en zorgen we voor een brede landing van klimaatadaptatie en biodiversiteit in de organisaties, onder andere door tools te ontwikkelen.’

‘Momenteel vertalen we de landelijke maatlat voor klimaatadaptatie naar alle Bredase wijken. De maatlat geeft bijvoorbeeld aan binnen hoeveel meter mensen een koele plek moeten kunnen vinden.’ Zelf heeft Van Veen het boekje CoOLbox (Coöperatief Opereren voor de Leefomgeving) geschreven, vol inspiratie voor klimaatadaptatie en biodiverse wijken. ‘Met het boekje wil ik gemeentelijke en corporatiemedewerkers het zo makkelijk mogelijk maken om stappen te zetten. Klimaat en biodiversiteit zijn net zo belangrijk als brandveiligheid.’

‘Klimaat en biodiversiteit zijn net zo belangrijk als brandveiligheid’

Anneke van Veen

Opleiding:

Rijks Hogere School voor Tuin- en Landschapsinrichting (1983), Tuin- en Landschaps-architectuur, Wageningen Universiteit (1979)

Carrière:

Provincie Noord-Holland, Groengebied Amstelland, projectleider inrichting landelijk gebied (1986-1990) Bureau van Veen (1990-2005) Waterschap Hollandse Delta (1998-2008), heemraad Diverse besturen, o.a. Nederlandse Vrouwenraad, diverse natuurorganisaties, Water Natuurlijk Bureau van Veen (sinds 2010), adviseur kwaliteit leefomgeving/kwartiermaker-verbindingsofficier Provinciale adviescommissie voor de Leefomgevings-kwaliteit Zuid-Holland (2019-2024) Lid Raad van Toezicht Dordrecht Marketing en Partners (sinds 2020)

Vrijwilligerswerk:

Bestuurslid Stichting DE STAD (sinds 2015) Chemours Oproer (sinds 2023) Voorzitter Vereniging Dordrecht Museum (sinds 2024)

Veranderende mindset

De Bredase wijkaanpak wordt zichtbaar in Linie-Zuid. In deze behoorlijk versteende wijk gaan de gemeente en de woningbouwcorporaties de straten, pleinen en speelplekken groener en aantrekkelijker maken. 'Er komen ook groene daken, groene tuinen en bij groenplannen wordt geprobeerd te rewilden. De mindset is echt aan het veranderen. Het wordt minder 'we hebben een probleem in een wijk en jij - gemeente of corporatie - moet dat oplossen' en meer 'hoe gaan we dat gezamenlijke probleem samen aanpakken?'

Af en toe krijgt Van Veen nog een vraag voor een ontwerp, zoals voor zonnepark Kijfhoek Zwijndrecht. Het lijkt een wat vreemde eend in de bijt. Of toch niet? 'In Dordrecht doe ik allerlei vrijwilligerswerk. Ik ben onder meer bestuurslid van Stichting De Stad die zich inzet voor de kwaliteit van de architectuur en de openbare ruimte, en ik doe dingen voor Platform Duurzaam Dordrecht. En dan denkt men dat ik ook wel een zonnepark kan ontwerpen. Dit gebeurt in samenspraak met de bewoners, en, ja, daar ben ik wel goed in. Dat soort opdrachten vind ik ook erg leuk om te doen.'

Chemours Oproer

De paraplu van alles wat Van Veen doet is de kwaliteit van onze leefomgeving. 'Daar moeten we goed voor zorgen, maar we zijn vooral Moeder Aarde aan het slopen. Ik ben daar redelijk somber over.' En toch sombert Van Veen ook weer niet zoveel. Het maakt haar strijdvaardig. In 2015 wandelde ze met Urgenda voor de Klimaattop naar Parijs. Sindsdien heeft ze een goed contact met directeur en oprichter Marjan Minnesma. 'Minnesma zegt: 'Hoop is wat me op de been houdt. Zo probeer ik het ook te zien, maar soms is dat best lastig. Alles signalen staan op rood. Zelf probeer ik het goede voorbeeld te geven. Ik vlieg niet meer, ben vegetariër en bijna vegan geworden. Mijn kinderen zie ik in beweging komen, maar mijn generatiegenoten nauwelijks. Maar met zwaarmoedigheid kom je er ook niet. Dat vind ik het leuke van Minnesma. Zij heeft allerlei mensen om zich heen die er wat van maken.'

Dat doet Van Veen zelf ook om de PFAS-vervuiling door Chemours te laten stoppen. Ze is trekker van de Chemours Oproer en daar inmiddels twee à drie dagen per week voor actief. 'Daar ontmoet ik companen die er hetzelfde instaan. Voor ik het wist werd ik een activist en burgerlobbyist. Ik spreek met Tweede Kamer-, Staten- en raadsleden. Het Fonds Slachtofferhulp wil met me praten, omdat ze een milieucriminaliteitspoot willen opzetten. Ik spreek met het RIVM en journalisten. Soms denk ik: 'Waar ben ik in beland!' Mijn man is met pensioen; ik zou met een grassprietje in mijn mond onder een boom kunnen liggen. Maar ach, dat is toch ook niet het aard van het beestje.'

Dus maakt Van Veen nog steeds veel uren en pakt ze uiteenlopende zaken aan. 'Het leuke is wel, dat het oogsttijd is. Vanwege mijn ervaring en kennis word ik voor veel dingen gevraagd. Dat is een voordeel van ouder worden. Ik ben ambtenaar en bestuurder geweest, ben nog altijd ondernemer, organiseer participatietrajecten en ben actief burger. Ik ben een verbinder; ik ken alle rollen en kan goed in de huid van anderen kruipen.'

Lief, zacht en fijn

Ineens pakt ze haar tas en diept een vrolijk boekje op. Stralend: 'Ondertussen heb ik ook een kinderboekje gemaakt: *De Tuin met Stip*. Zes jaar heb ik met het idee rondgelopen, totdat ik een maatje vond die het geheel prachtig heeft vormgegeven. Op de voorkant zie je tuin veranderen van een stenen vlakke naar een kleurrijke gezellige tuin vol dieren, en op de achterkant staat wat je kan doen om ze in je tuin te krijgen. Je kunt wel voor de big five naar Afrika reizen, maar als je deze diertjes in je tuin hebt, mag je de vlag hijsen.'

Het kinderboek verscheen vorig jaar precies op het goede moment, vlak voor Kinderboekenweek met als thema Gi-ga-groen! Van Veen las zo'n 250 kinderen voor op scholen, kinderboerderijen enzovoort. Vervolgens wilden dertig gemeenten lespakketten *De Tuin met Stip* voor basisscholen. 'Dit is zo ontzettend leuk. In juni heb ik weer voorgelezen op de kinderboerderij. Vergroenen van de samenleving is moeilijk, stoppen van geweld tegen vrouwen is moeilijk, Chemours is moeilijk, en dit is gewoon lief en zacht en fijn.'

Onbezwaard gemoed

Van Veen is inmiddels bezig met een tweede kinderboekje, waarmee ze zich positief kan opladen. Bijvoorbeeld voor de Stop PFAS Chemoursmars van en voor bezorgde burgers, die inmiddels op 15 juni heeft plaatsgevonden. 'De mars wordt ondersteund door natuur- en milieuorganisaties en vakbondsorganisatie FNV. Het gevaar van deelname van deze clubs is dat zo'n mars al snel het label 'links' krijgt geplakt. Maar als dat zo is, is er iets heel raars gebeurd. De mars is voor de gezondheid van iedereen, voor bodem en water, voor plant en dier. Voor nu en straks. Daarom moeten we praten met alle partijen en niet een vooringenomen standpunt innemen over hoe politici denken. Begin, zoals Boeddha zegt, met een onbezwaard gemoed.'

TEKST RIA DUBBELDAM, FOTO'S HANS DIJKSTRA/GAW.NL

CARRIÈRE

Naam: Rowanne Huisman
Opleiding: ROC West-Brabant Prinsentuin college, MBO Hondentrainer, 2012; Hogeschool Van Hall Larenstein, Animal management (Animal care), 2016
Functie: Dierverzorgster bij Ecomare

Ook niet voor de liefde?

'Ha, nee. Ik zou er juist alles aan doen om hem naar hier te halen. Ook een werkgever moet van goede huize komen om me te laten vertrekken. Het is gewoon het hele plaatje waardoor ik me hier zo op mijn plek voel en dat moet diegene daarginds dan wel kunnen bieden.'

TEKST EDWIN VRIEZEN
FOTO ROWANNE HUISMAN

Ze is ver weg van haar familie. Toch geniet Rowanne Huisman met volle teugen van haar leven op Texel en haar afwisselende werk als dierverzorgster bij Ecomare. Overstappen naar een andere werkgever komt niet in haar op. 'Zolang diegene niet kan bieden wat ik hier heb opgebouwd, ga ik niet weg.'

'Het hele plaatje op Texel draagt bij aan mijn werkplezier'

Is Ecomare je eerste werkgever?

'Nee. Ik begon bij SEAMARCO, een onderzoeksinstituut in Zeeland die geluidsoverlast onderzoekt bij zeedieren. Ik begon als dierentrainer, maar nadat er een plek vrij kwam werd ik onderzoeksassistente. Onderzoek doen is heel interessant, maar ook veel computerwerk en omdat ik liever praktisch bezig ben ging ik op zoek naar een andere werkgever. Een vacature bij Ecomare zorgde ervoor dat ik na een jaar op Texel belandde.'

Daar werk je nu ruim zes jaar. Is het werk in die tijd veel veranderd?

'De basisverzorging van de dieren blijft altijd hetzelfde en waar nodig volgen we bijscholing. Dat kan een vogelwascursus zijn om te weten wat je bij een olieramp moet doen, of een managementtraining. De organisatiestructuur binnen Ecomare is de laatste jaren wel wat veranderd. Ik begon onder een hoofd dierverzorging, daarna onder een teamleider en tegenwoordig zijn we een zelfsturende organisatie. Dat betekent dat we de werkzaamheden onderling verdelen en rapporteren aan de directeur. Wat we merken is dat er steeds meer zeehonden op de stranden liggen en dus vaker erop uit moeten om ze te controleren en eventueel op te vangen.'

Ook corona ging niet voorbij aan Ecomare. Gedroegen de dieren zich anders toen er geen bezoekers meer mochten komen?

'Elke dag zijn er twee educatieve presentaties voor publiek, waarbij de dieren eventueel gevoerd worden, naast hun normale voermomenten. Annie, één van

onze grijze zeehonden, heeft dan de gewoonte om een loeiend geluid te maken. Waarschijnlijk is het aandacht-trekkerij, want mensen reageren daarop. Toen het publiek niet meer kwam ebde dit gedrag weg. Ondertussen is ze er weer mee begonnen. Verder lagen de dieren veel meer op de strandjes. Veel mensen begrijpen niet dat zeehonden geen vissen zijn, maar zoogdieren en het daarom geen probleem is om langere tijd droog te liggen. Tijdens openingstijden zijn de zeehonden meestal in het water te vinden. Na sluitingstijd komen ze pas op de kant.'

Hoe was deze coronaperiode voor jezelf?

'Ik heb het niet ervaren als een heftige tijd. De verzorging gaat altijd door, alleen de bezoekers waren er niet, omdat die te dicht op elkaar konden gaan staan. Ook mochten we als verzorgers vanwege besmettingsgevaar een tijdlang niet met elkaar samenwerken. Later werd dat beleid versoepeld. Wat ik zelf wel gemist heb zijn mijn groepssporten.'

Als medewerker van Ecomare moet je op Texel wonen. Was dit een opgave?

'Ja en nee. Ik ben een familiemens, dus af en toe knaagt het dat je elkaar niet zo vaak ziet. Je moet toch eerst met de boot en daarna in mijn geval nog een heel stuk rijden naar Noord-Brabant, mijn geboorteprovincie. Toch ben ik het inmiddels wel gewend; voor de studie in Leeuwarden was ik ook ver van huis. En ik heb onwijs leuke collega's, burens en vrienden, en ik loop vanuit mijn huis zo de ongerepte natuur in. Ik ga hier niet meer weg.'

Als stagiair/starter de buitenruimten van het Rijk van binnenuit ervaren en ontdekken?

Kijk op werkenvoornederland.nl/rvb

Werken voor
het Rijksvastgoedbedrijf,
is werken
voor Nederland

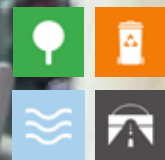
WIJ ZOEKEN JOU!

Wij zoeken nieuwe collega's om ons team te versterken. Of je nu net van school komt of al enige ervaring hebt, bij ons krijg je alle begeleiding die je nodig hebt om je verder te ontwikkelen. Als starter bij Interpro werk je nauw samen met ervaren adviseurs en krijg je de kans om mee te werken aan uitdagende en duurzame projecten. Samen werken aan de buitenruimte van morgen!

- Adviseur Groen
- Toezichthouder/Directievoerder Groen
- Beheerder Groen

WAAROM INTERPRO?

Focus op jouw (persoonlijke) groei, inclusief ontwikkelingsbudget | Veel flexibiliteit en vrijheid om jouw rol in te vullen | Competitief salaris en secundaire arbeidsvoorwaarden | Een hecht team en integrale samenwerking met de collega's van Civiel, Water en Afval.

 PROJECTEN & ADVIES

NEEM CONTACT OP MET CORSTIAAN OF CHECK DE VACATURES OP ONZE WEBSITE

✉ corstiaan.knape@interpro.nl ☎ 06 48 67 81 06 🌐 www.interpro.nl 📍 Hendrik-Ido-Ambacht (ZH)

'Als junior krijg ik alle kansen om me te ontplooiën'

Tijdens een avond googelen naar vacatures stuitte de pas afgestudeerde Laura Bodewes op een wel heel leuke baan bij BügelHajema Adviseurs. 'Fijn dat het een startersfunctie betrof, want ik vond het best spannend om te gaan werken.' In januari ging ze aan de slag bij het adviesbureau voor de leefomgeving. Ze voelt zich er helemaal thuis.

'De startersfunctie geeft je tijd om te proeven en te wennen. Dat geef mij rust. Iedere nieuwe medewerker krijgt een introductiecursus waarbij je op ontdekkingstocht gaat naar waar het bedrijf voor staat, wat je belangrijk vindt en wat je drijfveren zijn. Je ontmoet ook de nieuwe medewerkers van de andere twee vestigingen.'

Saamhorigheid

Laura heeft inmiddels kennism gemaakt met al haar zeventig collega's. 'Daarvoor zijn de zogenoemde BügelHajema dagen. Leuk dat je dan ook iedereen van de andere vestigingen ziet, maar we doen ook iets inhoudelijks. De laatste keer ging het over AI en wat dat betekent voor ons werk. Daarna gingen we dineren. Met ons eigen team van vestiging Assen hebben we ook uitjes. Door al dit soort dingen leer je elkaar ook persoonlijk kennen en versterk je de saamhorigheid. Dat maakt mijn werk uiteindelijk ook makkelijker.' Als junior krijgt Laura persoonlijke begeleiding, waardoor ze vooral snel kan aarden en in korte tijd veel kan opsteken. 'Ik heb een coach, iemand die ik wekelijks spreek en bij wie ik terecht kan met de meest uiteenlopende vragen. Daarnaast heb ik een inhoudelijk begeleider, maar eigenlijk zijn alle collega's makkelijk bereikbaar voor vragen, advies en hulp.'

Laura Bodewes (2e van rechts) in overleg met collega's.

Samen beslissen

De toegankelijke sfeer komt vooral door de bijzondere bedrijfsstructuur. 'We zijn een democratische werkgemeenschap; we nemen alle beslissingen samen. Ik mag dat nog niet, maar vanaf volgend jaar wel. Dan ben ik een jaar in dienst en word ik automatisch aandeelhouder. Ik ben wel aanwezig bij de vergaderingen en kan er gewoon vragen stellen. Ik ben erg benieuwd over welke onderwerpen ik volgend jaar mag stemmen.' Dat meebeslissen gaat over kleine tot grote zaken, van de lunch tot aan de bedrijfskoers. Wat Laura aanspreekt aan deze organisatievorm is dat het een platte organisatie is met weinig hiërarchie. 'Ik word serieus genomen en meegenomen in projectbeslissingen. Dat motiveert enorm.' Laura werkt aan uiteenlopende projecten in de fysieke leefomgeving, van natuur, energie tot klimaat. Hierdoor krijgt ze de kans haar inhoudelijke interesses verder te ontdekken en te ontwikkelen. 'Ik ben aangenomen als junior-jurist, maar werk aan heel uiteenlopende projecten. Ik zoek bijvoorbeeld uit welke onderzoeken voor een project nodig zijn. Mijn werk gaat

verder dan waar ik voor gestudeerd heb. Dat vind ik erg leuk in deze fase van mijn carrière.'

Gemengde teams

Dat ze ook dit soort niet-juridisch werk kan doen, komt omdat ze goed begeleid wordt en er in gemengde teams van planologen, stedenbouwkundigen en juristen wordt gewerkt. 'Kleine projecten kun je natuurlijk alleen doen. Voor een gemeente zoek ik momenteel uit wat de Omgevingswet betekent voor dierenwelzijn. Maar ik werk toch vooral samen met andere disciplines. Voor een woningbouwproject schrijft een planoloog de motivering en ik richt me op de regelgeving. We werken daarin echt samen. Want om de juridische kant goed uit te werken, heb ik zijn motivering nodig. Wat zo leuk is aan deze manier van werken, is dat je van elkaar kennis opdoet. Ooit hoop ik over alle vakdisciplines van BügelHajema iets te kunnen zeggen. Dat vind ik een mooi vooruitzicht.'

‘Kennis van het landschap leidt tot een betere ruimtelijke ordening’

In zijn werk is de bodem leidend. Cultuurhistoricus Martijn Horst verbaast zich dus soms over keuzes in de ruimtelijke ordening van dorp en stad. Kennisoverdracht is daarom iets waar hij graag aan meewerkt. ‘Wanneer mensen meer weten over het landschap, zetten ze zich er ook meer voor in.’

Het zal je maar gebeuren. Ben je net anderhalf jaar bezig met je eigen bedrijf, win je in 2023 de prestigieuze Eo Wijersprijsvraag. Martijn Horst bedacht vanuit zijn bedrijf Neder|land|schap samen met landschapsarchitect Peter Hermens een landschapsvisie, waarbij de bodem leidend is voor landschappelijke ontwikkelingen, iets wat ze zelf Aardkundig Fundamentalisme noemen. Horst: ‘We hebben geprobeerd om een prikkelend landschapsconcept neer te zetten, dat zich in eerste instantie richt op de Achterhoek, met als doel om anders te gaan denken over de ruimtelijke ordening. Dat resulteerde in zeven stappen en evenzoveel vergezichten.’ De prijs begon met eenendertig inzendingen, waarvan er na regionale verkiezingen vier overbleven die doorgingen naar de landelijke verkiezing. ‘Inmiddels slaat ons idee zo aan, dat we zelfs presentaties geven in Noord-Nederland en de Belgische Kempen. Het mooie van het concept is dat het elke regio op een andere manier naar haar eigen landschap laat kijken.’

Kaarten stoppen bij de grens

Horst vertelt hoe zijn bedrijf tot stand kwam. ‘Als achtjarige knipte ik uit de krant de stukjes van de ansichtenrubriek Toen en Nu om in een boekje te

plakken. Daar begon mijn interesse voor geschiedenis. Tijdens de opleiding Bos- en Natuurbeheer in Velp en in het bijzonder door de minor Archeologie en Cultuurhistorie ontdekte ik de professionele kant van het vak. Na mijn diplomering volgde een master Landschapsgeschiedenis. Tijdens deze master had ik mijn eigen bedrijf Patrimonium. Daarmee verzorgde ik onderzoeken voor de provincies Gelderland en Overijssel en voor Cultuurland Advies, waar ik in 2012 fulltime in loondienst kwam en waarmee Patrimonium ophield te bestaan.’ Dat ondernemende heeft er bij hem altijd wel ingezeten. In 2017 volgde de overstap naar Landschap Overijssel, waar hij de erfgoedkant van de organisatie opbouwde. Inmiddels is er een klein erfgoedteam en een Erfgoedvisie. Om breder te kijken dan alleen die provincie begon hij in 2022 opnieuw voor zichzelf onder een andere naam, naast zijn huidige baan bij Landschap Overijssel. ‘Bij het vaststellen van mijn werkgebied van Oost-Nederland koos ik er bewust voor om ook een deel van het Duitse grensgebied mee te nemen. Het is namelijk één groot landschappelijk systeem. Kijk je bijvoorbeeld naar het watersysteem van Overijssel en Gelderland, dan kom je uit in de Duitse

Baumberge, waar de bron ligt van de Vecht, Dinkel, Berkel, Slinge en Oude IJssel. Dat grotere systeem is vaak onbekend, omdat kaartmateriaal ophoudt bij de landsgrens. Legenda’s sluiten ook niet op elkaar aan en beleidsbepalers zien dus vaak het hele plaatje niet. De Duitsers hebben hetzelfde probleem. Om de eenheid van dit watersysteem meer onder de aandacht te brengen, gaan we werken aan de ‘Aardkundige ontwerpkaart van Oost-Nederland en westelijk Münsterland’. Via een open tender hebben we hiervoor een aanvraag gedaan en de startsubsidie is inmiddels binnen.’

Veldnamen

Terug naar de prijsvraag. Waarin vinden we het cultuurhistorische in de landschapsvisie terug? ‘Een van de uitgangspunten is dat we in de Achterhoek niet ontheemd maar ‘ontaard’ zijn, en dat we weer moeten gaan kijken naar de aardkundige kennis die nog diep in ons verstopt zit, maar niet meer gebruiken. Neem de veldnamen die van oudsher de natte en droge delen in het landschap aangaven. Marsen, broeken, venen en goren zijn nat; horsten, haren en enken juist droog. Gebrek aan kennis en onze maakbaarheidsgedachte heeft er bijvoorbeeld toe geleid dat in het verleden op allerlei natte stukken bedrijventerreinen zijn gebouwd. De Mars bij Zutphen is hiervan een voorbeeld evenals Het Goor bij ‘s-Heerenberg en Het Broek bij Aalten. Landschappelijk gezien zijn dat heel

vreemde plekken om industrie en bedrijven te vestigen. Daar zetten we onszelf in de toekomst mee klem. Een ander goed voorbeeld is de woonwijk Zuidbroek in Apeldoorn. Bewoners klagen er al jaren over wateroverlast. Als je in een drooggelegd moeras gaat bouwen, is water iets wat er bij hoort.’

Tekencursus

Gebrek aan landschapskennis kan dus leiden tot verkeerde keuzes voor de inrichting van stad en land. Heeft Horst een idee hoe dit valt op te lossen? ‘We moeten ons weer meer bewust worden van het ontstaan van ons eigen landschap en minder uitgaan van de maakbaarheid daarvan. Bij Landschap Overijssel heb ik een cursus opgezet waarbij je het ontstaan van het Overijsselse landschap leert tekenen. Dat werkt heel goed, omdat je door het tekenen zelf na moet denken en lijnen moet zetten, waardoor je verbanden gaat zien. Je begint met een leeg vel papier en gaat zelf die ijskap uit de ijstijd tekenen. Vervolgens moet je bedenken hoe die de stuwwal heeft gevormd en waar later de rivier erlangs is gaan stromen. De ligging van de stuwwal en de rivier heeft in de loop van de tijd de plek bepaald van waar dorpen, wegen, escomplexen en heidevelden zijn ontstaan. Maatschappelijke ontwikkelingen zorgden daarna weer voor het aanplanten van bijvoorbeeld heideontginningsbossen en het uitvoeren van ruilverkavelingen.’ Als je op deze laagdrempelige manier

de kaart opbouwt, kun je volgens Horst veel inhoud gaan stapelen die dan op de juiste plek valt. Voor de cursus is interesse in het landschap voldoende; een vooropleiding is niet nodig. ‘De achterliggende gedachte is dat mensen door meer kennis van het landschap, zich er ook meer voor in zullen zetten, omdat ze dan beseffen hoe bijzonder de wordingsgeschiedenis van een gebied is.’ Dezelfde cursus geeft Horst ook aan professionals. ‘Het mooie is dat zij op andere dingen letten en de inhoud stevast bediscussiëren. Dan wordt er ineens getwijfeld aan de ontstaansgeschiedenis van een stuwwal, omdat de strekkingsrichting anders is. De intensiteit van deze gesprekken is kortom heel anders. Een vergelijkbare cursus voor heel Oost-Nederland en een stukje van Duitsland wil ik via mijn bedrijf gaan aanbieden.’

Landschapsbiografieën

Om de veelvoud aan toekomstige ruimtelijke orderingsvraagstukken, zoals de woningbouwopgave, het

waterbeschikbaarheidsvraagstuk en de landbouwtransitie, beter in ons landschap te laten landen schrijft Horst regelmatig landschapsbiografieën. ‘Vanuit een landschapsbiografie is het gemakkelijk om samen na te denken wat de volgende stappen in onze ruimtelijke ordening kunnen zijn. Dat doen we door de cultuurhistorische waarde van een landschap te combineren met de toekomstige opgaven. Het geeft antwoord op vragen als: Wat is het behouden waard in ons landschap en op welke plekken kunnen we met een nieuw ontwerp ook best weer nieuwe cultuurhistorie toevoegen? Op die manier komt er vanzelf een kansenkaart voor het landschap tevoorschijn.’ Onlangs werd voor het NOVEX-gebied Zwolle voor Strootman Landschapsarchitecten zo’n landschapsbiografie met kansencatalogus opgesteld. Wel vanuit de bodem beredeneert natuurlijk, want daar staat of valt het voor Horst mee.

TEKST EDWIN VRIEZEN, FOTO’S MARTIJN HORST

Naam Martijn Horst MA
Naam bedrijf Neder|land|schap
Vestiging Deventer
Aantal medewerkers Geen
www.nederlandschap.com

Opleiding Bos- en Natuurbeheer, Hogeschool Van Hall Larenstein, Velp (2008); master Landschapsgeschiedenis, Rijksuniversiteit Groningen (2011)

'We zijn van vele markten thuis'

Jeffrey de Zeeuw werkt zes jaar bij Green Engineers – adviesbureau voor leefomgeving en buitensportaccommodaties. Axel van Hal sinds april. Opdrachtgevers zijn hoofdzakelijk gemeenten, aangevuld met woningbouwcorporaties en bedrijven als Liander en NS. Green Engineers heeft twee vestigingen, in Barneveld en Hengelo.

Jeffrey is bij Green Engineers binnengekomen vanuit zijn stage van zijn opleiding Tuin- en Landschapsinrichting. Hij is gestart als projectmedewerker/werkvoorbereider en werkte technische tekeningen en bestekken uit. De laatste jaren schoof hij door naar beleidswerk. Daarnaast vervulde hij vanuit Green Engineers regelmatig tijdelijke functies bij gemeenten. Jeffrey: 'Bij de gemeenten Duiven en Westervoort heb ik gewerkt als toezichthouder groen en ondersteuner van de groenafdeling. En bij gemeente Utrechtse Heuvelrug zat ik als databeheerder voor groen, wegen en voorzieningen. Voor mij als medewerker is dit zeer leerzaam, omdat ik op die manier ook aan de andere kant van de tafel zit.'

Jeffrey de Zeeuw

Persoonlijke ontwikkeling

Momenteel is hij druk met beleidsuitwerkingen, en sinds januari is Jeffrey doorgroeid naar de functie van projectleider. Persoonlijke ontwikkeling staat bij Green Engineers hoog in het vaandel, met de medewerkers worden hierover persoonlijke afspraken gemaakt en een ontwikkeltraject uitgezet. Wat zijn specialiteit is? Jeffrey: 'Ik ben wel handig met AutoCAD en datasystemen. Mijn kwaliteiten liggen ook bij het werken aan integrale en langdurige beleidstrajecten, zoals het ontwikkelen van een bomenbeleid voor de gemeente Wageningen, dat nu bijna gereed is. Daarover kan de gemeenteraad binnenkort een besluit nemen. Voor de gemeente Haaksbergen maken we een groenvisie en in Hellendoorn hebben we een groenbeleidsplan lopen.'

Axel van Hal

De praktijk

Green Engineers redeneert graag vanuit de praktijk, zegt Jeffrey. 'We stellen het groenbeleidsplan voor Hellendoorn dusdanig op dat de beleidskeuzes concreet uitgewerkt zijn, zodat de jongens van de buitendienst het ook begrijpen. Het doel is dat ze het plan regelmatig ter hand zullen nemen en nalezen wat de uitgangspunten ook alweer waren. Dit was de wens van de opdrachtgever, en ik denk dat dit wel is gelukt. Het is een aanpak die goed bij ons bedrijf past.'

Uitbreiding en verbreding

Green Engineers groeit gestaag. Toen Jeffrey erbij kwam waren ze met z'n zessen. Het aantal medewerkers is inmiddels verdubbeld. De laatst binnengekomen nieuwe medewerker is Axel van Hal. Hij is begin april gestart. Zijn komst markeert een verbreding van de expertise in het huis. Met Axel is immers de eerste ontwerper binnen; tot nog toe werd dit werk uitgevoerd door bedrijven uit het netwerk van Green Engineers. Axel: 'Het idee is om meer ontwerpwerk aan te trekken. Ja, dat ik de eerste ontwerper ben binnen het bedrijf, vind ik een eer, maar ook wel een grote verantwoordelijkheid.'

Hoe het hem bevalt? Axel: 'Het is hartstikke leuk werk. De sfeer onder collega's is ontspannen en humoristisch. Van tijd tot tijd rolt er een bal heen en weer tussen de bureaus om de lol er in te houden. Ik krijg ruim de tijd om aan het werk te wennen. De wijze van werken is deels anders, deels weer heel vertrouwd. Want op school was ik ook gewend om projectmatig te werken, zowel zelfstandig als in een groep. Ook de ontwerpprogramma's waar we mee werken – het Adobe-pakket en AutoCAD – zijn me zeer vertrouwd.'

Benieuwd naar werken bij Green Engineers en wil je een dag meelopen? Meld je bij Bjorn@greenengineers.nl.

Alles over natuurinclusieve landbouw in een leerboek

Gekscherend zeiden collega's: 'Daar heb je 'm weer met zijn boek onder de arm.' Twee weken lang liep docent Diederik Sleurink in Leeuwarden er mee rond. Hij legde het boek op bureaus neer en zei: 'Kijk, mooi boek hè?' Als eindredacteur heeft Sleurink een flinke bijdrage geleverd aan het leerboek *Natuurinclusieve landbouw in de praktijk*. Hij herschreef de teksten, zodat er een eenvormige schrijfstijl ontstond en ze aansluiten bij de beleving van studenten.

Het boek is een initiatief van CLM Onderzoek en Advies en Louis Bolk Instituut en op 15 maart verschenen. Een paar scholen, waaronder Hogeschool Van Hall Larenstein, werkten mee om het boek geschikt te maken voor het landbouw- en ander groen onderwijs. Het resultaat is een praktische handleiding vol maatregelen die bijdragen aan meer natuurinclusiviteit. En in een aantal interviews vertellen boeren hoe die ze de maatregelen toepassen. Ook het bedrijfseconomische verhaal en het perspectief voor natuurinclusief ondernemen worden behandeld. Al met al is er ruim twee jaar aan de uitgave gewerkt.

Groot project

Dat Diederik Sleurink is gevraagd voor de eindredactie, is niet zo verwonderlijk. Voordat hij in 2020 docent werd, was hij 30 jaar freelance agrarisch journalist. Daarnaast heeft hij een bedrijf in schapenbegrazing in stedelijk groen en heides van natuurorganisaties; ervaring dus met natuurinclusief werken. Het liefst zag HVHL-manager Tjalling Huisman Sleurinks naam als auteur op de cover staan, maar dan zou het schrijven veel langer hebben geduurd. 'Een heel boek schrijven doe je als docent er niet even bij.' Dat merkten ook de schrijvers van CLM en Louis Bolk Instituut. Al doende

Varkens voeren op de Heerenboerderij in Loenen, een bijzondere vorm van natuurinclusieve landbouw bekostigd door burgers.

bleek het project groter dan gedacht. Sleurink: 'Het was echt veel werk. Het boek is ook wat dikker geworden dan we ons hadden voorgenomen, maar het resultaat is fantastisch. Het is mooi onderwijsmateriaal.'

Inzet voor onderwijs

Vanzelfsprekend gaat Sleurink dit boek inzetten bij zijn lessen voor de opleiding Dier- en Veehouderij. Hij geeft vooral onderwijs in graslandbeheer en weidegang en behandelt daarbij ook natuurinclusieve onderwerpen als kruidenrijk grasland, weidevogelbeheer en agrarisch natuurbeheer. 'Als docent zal ik het boek gebruiken en studenten kunnen hoofdstukken downloaden van Groen Kennisnet. Voor docenten is het vooral prettig dat de illustraties daar ook op te halen zijn als powerpoint.' De 27 docenten van Dier- en Veehouderij hebben al kennis kunnen maken met het boek. 'Onze "buren" van Innovatieve plantenteelt kunnen er ook mee aan de slag. Die schuif ik het boek ook onder de neus.'

Nieuwe richting

In de anderhalf jaar die de productie van het boek in beslag nam, werd

Natuurinclusieve landbouw gaandeweg steeds belangrijker: bij boeren, in gebiedsprocessen, bij provincies, natuurorganisaties en collectieven. Maar wat houdt het nou in? Is een paar hectare grasklaver voldoende of moet hele bedrijf op de schop? 'Dit boek zet alles op een rij en geeft een overzicht. Studenten krijgen er een goed beeld van. Maar ook docenten. Mijn collega's en ik hebben allemaal de opdracht om het natuurinclusieve verhaal een plek in het onderwijs te geven. Dit boek kan daar enorm bij helpen.'

Hogeschool Van Hall Larenstein locatie Leeuwarden had als trekker van de Green Deal Natuurinclusieve Landbouw Groen Onderwijs een prominente rol bij de totstandkoming van het leerboek *Natuurinclusieve landbouw in de praktijk*. Het boek is te bestellen bij uitgeverij Brill en via Bol.com, maar ook gratis te raadplegen en te downloaden via Groen Kennisnet, <https://groenkennisnet.nl/>. Hier zijn ook opdrachten en illustraties beschikbaar voor gebruik door docenten en leerlingen.

‘Natuurinclusieve landbouw moet (g)een zelfstandig vak of opleiding worden’

In maart is het leerboek *Natuurinclusieve landbouw in de praktijk* verschenen. Hogeschool Van Hall Larenstein was een van de trekkers van het boek (zie pagina 19). Dat brengt de redactie tot de vraag: is het voldoende als docenten in hun lessen natuurinclusieve landbouw behandelen? Of zou er een apart vak of opleiding moeten komen?

SAMENSTELLING RIA DUBBELDAM

Diederik Sleurink

- Landbouweconomie en -politiek, Wageningen Universiteit, 1993
- Docent graslandbeheer en weidegang, Hogeschool Van Hall Larenstein, sinds 2000
- Eindredacteur leerboek *Natuurinclusieve landbouw in de praktijk*

‘Waar het past geven we al aandacht aan natuurinclusieve landbouwmethoden. In lessen, praktijkopdrachten en excursies naar boeren die over hun praktijkervaringen vertellen. Ook nodigen we gastdocenten uit. Zou natuurinclusieve landbouw een apart vak moeten worden? Nee. **Ik ben er meer een voorstander van om natuurinclusieve onderwerpen te integreren in de bestaande modules.** In mijn lessen heb ik daar voldoende ruimte voor. Ik heb een praktisch verhaal. De zuivelfabriek wil een duurzame melkstroom. Dan moet je met kruidenrijk grasland aan de slag. En hoe doe je dat? Dat is vakinhoudelijk reuze interessant. Er is vakmanschap voor nodig om het onder de knie te krijgen. Hetzelfde geldt voor weidevoelbeheer. Het ligt voor de hand daar één of meer lessen aan te wijden. Daar hoeven we niet een curriculum voor aan te passen. Sommige studenten hebben nog geen zin om met natuurinclusief bezig te zijn, maar je kunt wel duidelijk maken dat als ze over dertig jaar nog melkveehouder willen zijn, ze nieuwe vakmanschap en kennis nodig hebben. Op die manier krijg je ze wel mee. Laten we met de kennis die we in huis hebben maar vast beginnen.’

‘Veel is voor mij als boerin, door mijn opleiding Tuin- en landschapsinrichting en cursus Natuurinclusieve landbouw bekend. Dat zal niet voor iedereen gelden. Ben je ontwerpend adviseur of beleidsmaker voor het landelijk gebied, dan is het belangrijk dat je verstand hebt van de landbouwtransitie. Een belangrijke pijler is water- en bodemsturend. Je moet weten hoe systemen werken, welke landschapselementen in welk gebied thuishoren en welke soorten inheems zijn. Het zit wel in de opleiding Tuin- en landschapsinrichting, maar **misschien is het beter specifieke kennis te bundelen in een zelfstandig vak.** Dat zou meerwaarde kunnen opleveren. Het moet dan wel een vak zijn waarbij de studenten met de voeten in de klei staan: dus naar buiten om het verhaal van de boer te horen. Daar zit gigaveel kennis en daar zie je wat wel en niet werkt. Zo’n vak moet ook aandacht besteden aan het hele netwerk en verdienmodellen. Zelf zit ik voor een gebiedsproces in Zuid-Brabant als adviseur aan tafel met boeren. Dat zijn intensieve sessies waarbij je moet weten waar het over gaat.’

Rosanne Schrijver

- Tuin- en Landschapsinrichting, Hogeschool Van Hall Larenstein, 2013
- Landschapsarchitectuur, Wageningen Universiteit, 2016
- Boerin melkveebedrijf De Hazelt, landschapsarchitect bij Witteveen+Bos

Egbert Jaap Mooiweer

- Land Use Planning, Wageningen Universiteit, 2006
- Landelijk vastgoed specialisatie rentmeesterij, Hogeschool Van Hall Larenstein, 2012
- Directeur-rentmeester, Stichting Twickel, sinds 2017

‘Nee, geen aparte opleiding. **Daarentegen zouden alle landbouwopleidingen minder op agro-technologie en meer op agro-ecologie gestoeld moeten worden.** Dan pas kunnen de landbouwbedrijven van de toekomst intrinsiek gemotiveerd natuurinclusiever worden. Moderne boerenbedrijven kunnen via zowel de overheid als het bedrijfsleven geprikkeld worden via de ‘schijf van vijf’ met eisen op het gebied van bodem, water, klimaat, biodiversiteit en dierwelzijn. Helaas leren we jonge boeren dikwijls nog steeds meer over techno-fix en managementmaatregelen en minder over natuurlijk kapitaal en natuurlijke processen. Door meer te leren over groenblauwe dooradering, gewas- en graslanddiversificatie waaronder stroken- en mengteelt, sylvo pasture, agroforestry, actief bodembeheer, ecosysteemdiensten en natuurlijk kapitaal creëren we een vitale landbouwsector die stad en land verbindt. En daarmee behouden boeren een ‘license to produce’ in plaats van dat de boerenstand wordt ontmanteld.’

‘Mijn vader is in 2000 omgeschakeld naar biologische akkerbouw en natuurlijk graslandbeheer. En dat zet ik uit interesse voort. Mijn twee opleidingen bij Helicon en Van Hall Larenstein passen daar mooi bij. Wij werken op ons bedrijf natuurinclusief. Al onze percelen zijn kruidenrijk. In onze granen groeien bijzondere en zeldzame kruiden zoals spiegelklokje en slofhak. Door een bepaald beheer halen we een mooie opbrengst en stimuleren we tegelijkertijd de biodiversiteit. Ik denk dat natuurinclusieve landbouw een vak zou moeten zijn die je op elke landbouwschool krijgt. Dan neemt iedereen er kennis van. Daarom **liever geen aparte opleiding, want dan moeten studenten er bewust voor kiezen.** Natuurinclusief is voor iedere agrariër haalbaar. Het vraagt vooral om met een andere bril naar je bedrijfsvoering kijken. Ga je puur voor de tonnages per hectare, dan zul je nooit een hoge biodiversiteit halen. Wij krijgen voor een aantal percelen via de ANLb-regeling compensatie voor de verminderde opbrengst. Zo hebben we de biodiversiteit op een hoger plan en verdienen we toch een goede boterham.’

Jan Menkveld

- Bos- en Natuurbeheer, Helicon MBO Velp, 2005
- Plattelandsvernieuwing, Hogeschool Van Hall Larenstein, 2008
- Biologisch akkerbouwer en veehouder in Olst

Susan Dijkshoorn

- Dierwetenschappen, Wageningen Universiteit, 2020
- Docent Dier- en Veehouderij, Hogeschool Van Hall Larenstein

‘Ik ben opgegroeid op een melkveebedrijf en ben mede-eigenaar van een melkveebedrijf met de bedoeling die op termijn over te nemen. Momenteel werk ik naast het melkveebedrijf als docent bij Van Hall Larenstein in Leeuwarden, ben ik actief in de ledenraad van FrieslandCampina en bezet ik een jongerenzetel in het algemeen bestuur van LTO Noord. Op al die plekken zie je natuurinclusieve landbouw belangrijker worden. Overigens is het niet nieuw. Op het bedrijf van mijn ouders bijvoorbeeld hebben we al jaren natuurland verweven in onze bedrijfsstructuur. Natuurinclusieve landbouw moet je daarom zien als een integraal onderdeel van de agrarische sector en dus van de opleiding. Naast het feit dat wederzijds begrip tussen natuurorganisaties en agrariërs belangrijk is, **is natuur grotendeels verweven in agrarische bedrijven en kan het er niet los van worden gezien.** Natuurinclusiviteit wordt naar de toekomst toe alleen maar belangrijker, waardoor een integrale aanpak de juiste zou zijn. Dus nee, geen aparte opleiding maar integreren in alle vakken.’

‘Tijdens de opleiding Tuin- en Landschapsinrichting kregen we onder meer vakken over landschappelijke beplantingen. Daar kwam veel bij kijken: plaats in het landschap, ondergrond, functie, beheer van de beplanting. Wijze van aanplant et cetera. Dus meerdere vakken over eenzelfde onderwerp. Integreren in een bestaande opleiding zou daarmee in beginsel mogelijk zijn. Echter is er een groot verschil dat bij landbouw ook voldoende opbrengst nodig is. Dus bodemvruchtbaarheid, vochttoestand, voorkomen/beperken van ziekten en plagen spelen een rol. En hoe kan dat op een natuurlijke wijze. Daar kun je ook weer allerlei vakken over geven. En is er nog verschil of de natuurwaarde de grootste waarde moet opleveren of dat landbouw dat mag? Zijn er categorieën? En heb je dan ook landbouwinclusieve natuur? En is natuurinclusieve landbouw dan biologisch, gangbaar of biologisch dynamisch? Want in gangbare landbouw komen ook natuurwaarden voor. **Kortom, de stelling levert bij mij al zoveel vragen op, dat dat voldoende lesstof voor een eigen opleiding oplevert!’**

Walter Jaaltink

- Tuin en landschapsinrichting, 1998
- Landschapscoördinator Stuurgroep Kromme Rijnlandschap

- ▶ Onderzoek & Planologie
- ▶ Landschap & Stedenbouw
- ▶ Gebiedsontwikkeling & Landelijk gebied
- ▶ Omgevingswet & Juridisch advies
- ▶ Participatie & Proces

Meewerken aan een toekomstbestendig Nederland? Kom werken bij ons bureau, waar we samen aan het roer staan!

www.bugelhajema.nl

'Kazernes zijn als het ware complete dorpen'

Na zeven jaar groen/civieltechnisch werkvoorbereider bij ingenieursbureaus was Ronald Neelen toe aan een nieuwe uitdaging. In zijn werk had hij regelmatig contact met medewerkers van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en was hij onder de indruk van de diversiteit aan projecten.

wensen wel passen in het gebied. Dus ontwerpen blijft altijd een vast onderdeel van het werk.'

Diversiteit binnen de portefeuille

Ronald werkt momenteel aan een breed scala van projecten: verschillende soorten schietterreinen, een landschapspark en de herinrichting van een jeugdstrafinrichting. Diverser kan het bijna niet.

'In mijn rol van technisch adviseur buitenruimte zitten de componenten natuur en milieu verweven in alle opdrachten. Neem de kazernes. Die moet je zien als een compleet dorp, met voorzieningen voor wonen, werken, logistiek, recreatieruimten én groen. Vanzelfsprekend liggen ook hier talrijke verplichtingen en interessante uitdagingen voor verbetering van leefbaarheid en duurzaamheid.'

Ronald blijft zich hier bij het RVB voorlopig nog wel verbazen over wat hij dagelijks meemaakt op de terreinen: 'Een F-35 die plotseling boven je hoofd brult, afdrukken zien van stalen rupsbanden in het asfalt of wachten op het einde van een grote schietoefening voordat je een terrein mag betreden; wie maakt dat nou mee op een werkdag?'

Nu werkt Ronald als technisch adviseur landschapsarchitectuur bij het RVB nauw samen met landschapsarchitecten en ontwerpers, om te zorgen dat de ontwerpen op technische aspecten uitvoerbaar zijn. 'De projecten waaraan ik werk zijn enorm divers, en hebben steeds een relatie met de buitenruimte. Denk aan ontwikkeling, nieuwbouw en transformatie van het rijksvastgoed. Vaak terreinen van Defensie en Dienst Justitiele Inrichtingen, zoals militaire oefenterreinen, kazernes, vliegvelden en gevangeniscomplexen. Maar ook rijkskantoren, monumenten, parken, landgoederen en paleizen vallen onder ons beheer.'

Ronald uit. 'Het grootste oefenterrein van Defensie Marnewaard is 1600 hectare groot. Die uitgestrektheid biedt ruimte aan een verbazend rijke natuur; je moet met zoveel belangen rekening houden. De samenhang in dit soort projecten is voor ons, de inrichters, erg interessant' Voor kleine projectterreinen doet het RVB nog steeds zelf de werkvoorbereiding, zoals het maken van een beplantingsplan en het opstellen van het bestek. Maar de grotere projecten, zoals de herinrichting van een kazernerrein, worden steeds vaker uitbesteed aan de markt. 'Wij zorgen ervoor dat de technische input beschikbaar is, zodat duidelijk is wat de opdracht inhoudt en aan welke kwaliteitseisen moet worden voldaan. Hierbij worden de eisen van de gebruiker en onze maatschappelijke eisen, zoals natuurinclusief, circulair en klimaatadaptief bouwen, gecombineerd.'

Immense omvang

'De complexiteit van deze terreinen maken het werk echt uitdagend', legt

Ontwerpen of adviseren?

'Input leveren bij de complexe marktvragen vind ik echt mega-interessant. Je kan je laten verrassen door inventieve of onverwachte uitkomsten. En soms moet je op de rem trappen, omdat het resultaat niet aan de technische randvoorwaarden voldoet. Om tot die uitvraag te komen, is het óók noodzakelijk om een ruimtelijke toets uit te voeren en te checken of alle

Benieuwd of het Rijksvastgoedbedrijf jou iets te bieden heeft?

Ga naar werkenvoornederland.nl/rvb voor meer informatie & vacatures.

Werken aan een betere leefomgeving?

Check dan onze traineeships en vacatures:

- Milieu
- Vergunningverlener
- Toezichthouder

exsin.nl

deltamilieu
RECRUITERS

Ontdek jouw volgende carrièrestap in milieu en ecologie, daar zijn we in gespecialiseerd!

Kom vrijblijvend in contact met ons:

Tel: 0345 516 100
E-mail: recruiters@deltamilieu.nl
Website: www.deltamilieu.nl

Klaar voor een baan in de groene sector?

Wat zijn **jouw** carrièrewensen? Waar liggen **jouw** kansen en hoe vergroot je je kans op een baan?

- ✓ Groene ruimte en milieu
- ✓ Agribusiness
- ✓ Food
- ✓ Groen onderwijs
- ✓ Vacatures
- ✓ Sollicitatietips
- ✓ LinkedIn
- ✓ Personal branding

Neem contact met ons op!

Bert 06-15189137
Johan 06-22609294

Meer weten? scan dan de QR code

BURO ANTARES
AGROMA GROUP

- Bodem
- Milieu
- Omgevingsvergunningen
- Water

Buro Antares BV
Aventurijn 600, NL-3316 LB Dordrecht
+31 (0)78 652 00 00 | info@buroantares.nl | buroantares.nl

'Toezicht houden leer ik al doende in de praktijk'

Sydo de Jong werkt sinds een jaar als toezichthouder bodem bij de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO). Een functie met de spreekwoordelijke voeten in de klei die helemaal bij hem past.

Na zijn opleiding Milieukunde in Leeuwarden oriënteerde Sydo zich breed op vacatures, maar aanvankelijk vond hij niet wat hij zocht. Tot er een vacature als toezichthouder bodem voorbijkwam. Omdat een paar oud-studiegenoten al bij de FUMO werkten, kon hij makkelijk navraag bij hen doen over het werk en de sfeer bij de omgevingsdienst. Sydo besloot te solliciteren en werd tot zijn vreugde aangenomen.

Afwisselend werk

De FUMO behandelt in opdracht van de Friese gemeenten, de provincie en het Wetterskip Fryslân uiteenlopende vergunningaanvragen en ziet erop toe dat het milieu en de natuur niet worden geschaad. Als een vergunningaanvraag via het Omgevingsloket binnenkomt, gaan zijn collega-toezichthouders en hij daarmee aan de slag. 'Is er een vergun-

ning nodig, dan gaan we ter plekke kijken of er aan de eisen voor bodemkwaliteit wordt voldaan. We kijken bijvoorbeeld of grondpartijen van verschillende kwaliteitsklassen goed gescheiden opgeslagen worden. Alleen dan is het geschikt voor hergebruik voor respectievelijk landbouw en natuur, woningbouw of industrie. Ook meldingen van mogelijke overtredingen nemen wij in behandeling. En omdat we veel buiten zijn doen we ook zelf inspecties, bijvoorbeeld als we een partij grond zien die ons niet bekend is.'

Leren in de praktijk

De toezichthouders verrichten vaak in tweetallen hun rondes. Dat is uit oogpunt van veiligheid en bovendien zien twee meer dan één. Voor Sydo is deze manier van werken een mooie manier om al doende alle *ins and outs* van het vak te leren. 'In mijn eigen werkgebied, de

gemeenten Waadhoeke, Noardeast Fryslân en Dantumadeel, voer ik meestal het woord. Mijn collega's doen dat in hun eigen werkgebied. Door samen op pad te gaan, word ik hierin meteen goed opgeleid.' Het veel buiten zijn en zelf het werk kunnen inplannen, vindt Sydo aantrekkelijke aspecten van het toezicht houden. 'Twee tot drie dagen per week ben ik op pad en twee dagen zit ik op kantoor in Grou om rapporten te maken, te overleggen of een cursus te doen. En natuurlijk is het leuk om ook met oud-studiegenoten te werken.'

Mensenwerk

Medewerkers van een omgevingsdienst hebben oog voor alle belangen en moeten daarin continu de juiste afweging maken. Een schone en veilige leefomgeving staat hierbij voorop. Gelukkig komt Sydo in de praktijk niet veel mistanden tegen. 'Negen van de tien keer is alles in orde, maar het blijft mensenwerk. Als je een fout ziet, ga je hierover in gesprek met het bedrijf. Soms zijn er lastige situaties. Dan is het belangrijk om goed te blijven communiceren. Ik leer veel van collega's hoe je dat kunt doen en kort geleden hebben we met z'n allen nog een weerbaarheidstraining gedaan over effectief communiceren en hoe je kalm kunt blijven. Daarnaast houden we onze kennis up-to-date met trainingen over de wet- en regelgeving waardoor we bedrijven eerlijk en constructief kunnen ondersteunen. Alles overziend kan ik zeker concluderen dat ik erg blij ben met mijn baan.'

Studeer je binnenkort af of ben je onlangs afgestudeerd? Denk eens aan een carrière bij de noordelijke omgevingsdiensten van Drenthe, Friesland of Groningen. Je kunt er met uiteenlopende vooropleidingen terecht. <https://werkenbijnod.nl>.

COLUMN

Onze alumnaus in Zweden

Dilemma's in het Zweedse bosbeheer

Rijdend naar het noorden zie je meer en meer bos. Even wat cijfers:

- 60% van het land ofwel 24 miljoen hectare is bos. Nederland past hier geheel bebost 6 keer in.
- 50% is particulier eigendom. Investeerders en de grote bosbouwbedrijven zijn goed voor 36%. De overheid bezit 14%.
- Circa 97% is bestemd voor houtproductie.
- Het Zweeds bosmodel bestaat uit achtereenvolgens dunnen, selectief oogsten, gevolgd door grootschalige oogst en (bijna) kaalkap, en tot slot herinplant of wachten op zaailingen.
- Na 60 à 80 jaar wordt grootschalig geogst. De bomen zijn dan 'tieners' en kunnen nog veel langer doorgroeien.
- 20% van het hout wordt gebruikt voor hoogwaardige bouwmaterialen. Dat brengt het meest op en de CO₂ blijft grotendeels opgeslagen in het hout.
- 80% wordt verwerkt tot papier, houtpellets en pulp waarbij de opgeslagen CO₂ dus snel vrijkomt.

Voor particulieren is bos een pensioenvoorziening. Veel land is al jaren in bezit van families waarvoor de oogst bestaanszekerheid geeft. Het bos blijft daarom in eigendom, zelfs als de familie voor werk naar stedelijk gebied is verhuisd. Verlaten huizen in het bos worden aan hun lot overgelaten. Vaak inclusief complete interieurs alsof de eigenaren gisteren zijn vertrokken.

Mijn volgende column zal hierover gaan, want dit gaat mij aan het hart. Jullie weten dat wij zo'n bosperceel in 2022 hebben kunnen kopen en met veel energie en liefde het huis weer bewoonbaar hebben gemaakt. Hoe dan ook: het bos is voor velen een belangrijke inkomstenbron.

Een groot deel van de particulieren laat het bos door grote bosbouwbedrijven beheren volgens het Zweedse bosmodel. Dit model met grootschalige machinale ingrepen en dito oogst staat overigens onder druk. Het bos is erg belangrijk in de strijd tegen klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Dat vindt in ieder geval Europa. Met de Green Deal en de ambitieuze Europese bosstrategie moet bos ecologisch verantwoord en duurzaam beheerd gaan worden. In Zweden ligt dit gevoelig. Het grijpt niet alleen in op het verdienmodel van bedrijven, maar het raakt ook veel Zweden op een gevoelig punt: hun pensioen. Dat de houtprijzen door het dak gaan helpt niet mee. Misschien geven de komende Europese verkiezingen duidelijkheid.

Er zijn ook bottom-up initiatieven, op basis van vrijwilligheid, voor omvorming van het bosbeheer naar een natuurvriendelijke houtoogst: *naturnära skogsbruk*. Mijn vrouw Bertina gaat deze cursus volgen om daarna boscigenaren te kunnen adviseren over hoe bos ecologisch is te beheren zonder dat veel 'geld' in het bos achterblijft. Zelf hebben we ook heel wat oud bos met daarbij horende indicatorsoorten: speciale korst- en baardmossen en Taiga-gaai. Zeldzaam en dus zeer belangrijk om te behouden met het oog op het klimaat en de biodiversiteit. Voor ons pensioen hebben we het bos niet echt nodig dus.....laten we het gewoon met rust; wat voor de Zweden ongewoon is en vragen oproept waarom we het niet gaan beheren. Misschien dat deze vraag over een paar jaar niet meer gesteld wordt. Al is het maar omdat Europa ook uitblinkt in subsidieregelingen.

Frank Heijnens (HBCS, 1985) en zijn vrouw Bertina zijn naar Zweden geëmigreerd. Zijn advieswerkzaamheden zet hij voort via H-kvadrat. Vanuit Jämtland beschrijft hij opvallende verschijnselen, uiteraard met verbinding met vakgebieden van HVHL en Yuverta.

Geogst bos, kaalkap (avverking)

Baardmossen, indicator voor een goede luchtkwaliteit en oud bos

Verlaten huis

Frank en Bertina

Leven met natuur en vroege middeleeuwen

Jaap Berens van de Steege combineert in één beroep zijn beide passies: natuur en middeleeuwen. Dat kan omdat hij op landgoed Schothorst in Amersfoort beheerder is van Het Groene Huis en het middeleeuwse erf De Bergkamp.

Het is weekend, en dus is Jaap Berens van der Steege uitgedost in middeleeuws tenue bij het middeleeuwse erf te vinden. Op het erf brandt vuur, er scharrelen eenden en kippen rond en je ontmoet er anderen van zijn middeleeuwse gemeenschap, de sibbe. De blikvanger is de imposante vroegmiddeleeuwse boerderij met lemen wanden en rieten kap. Dit erf maakt al 28 jaar een belangrijk onderdeel van zijn leven uit. 'In mijn jeugd woonde ik in de wijk hierachter. Op dit landgoed speelde ik en je kon mij altijd op het erf vinden als het open was. Ik was twaalf toen de mensen van het erf zeiden: we moeten je maar vrijwilliger maken. Op mijn vijftiende organiseerde ik mijn eerste vroegmiddeleeuwse markt, natuurlijk nog wel onder begeleiding van een volwassene. Inmiddels doe ik dat al twintig jaar, ook op andere plekken.'

Link met Velp

Na zijn middelbare school ging Jaap

naar Velp voor de mbo-opleiding Bos- en Natuurbeheer bij het toenmalige Helicon, nu Yuverta, en studeerde in 2005 af. De weekenden bracht hij door op het middeleeuwse erf. In 2002 stelde de gemeente hem al voor de eerste keer aan als beheerder van het centrum voor natuureducatie en het middeleeuwse erf dat er onderdeel van is, en in 2016 opnieuw. Eigenlijk had hij graag verder willen studeren bij Hogeschool Van Hall Larenstein, maar het is er niet van gekomen. Wel kan hij door zijn functie stagiairs begeleiden. Een bijzondere stagiair was Nando Liklikuwata. 'Sinds zijn vierde kwam hij in weekenden met zijn ouders mee en leefde hij in onze sibbe. Op jonge leeftijd leerde ik hem soorten bosplantsoen te herkennen. Net als mij besloot hij naar Helicon te gaan. Meerdere stages deed hij hier. Het plan om een wilgengriend aan te leggen hebben we samen voorbereid. Nando werkte als stage ook eens op een griend

in Zuidwest-Nederland waar hij de stekken meekreeg om hier zo'n griend te maken. Nu hebben we tien verschillende wilgensoorten. Van de twijgen vlechten we bijvoorbeeld manden en wanden.'

Allerlei stagiairs

Nando stroomde door naar Hogeschool Van Hall Larenstein. Jaap kon met zijn mbo-diploma officieel niet meer zijn stagebegeleider zijn. Maar na gesprekken met het stagebureau en een aantal testen, kreeg hij toestemming om ook hbo-studenten te begeleiden. 'Ik krijg studenten van verschillende mbo- en hbo-opleidingen, bijvoorbeeld van bouw- en houtrestauratie, en diervoorzorg. We houden op het erf namelijk diverse oud-Hollandse landbouwhuisdieren. Die zijn niet middeleeuws, maar het is wel heel belangrijk om die rassen te behouden. Dat past uitstekend in de filosofie van Het Groene Huis, maar de dieren hebben ook een functie. De wol en de huiden gebruiken we voor diverse doeleinden op het erf. De Brandrode runderen begrazen de graslanden op het landgoed op een natuurlijke manier.'

Volop natuur

Landgoed Schothorst is een groene oase midden in de stad. Centraal ligt het bezoekerscentrum en de ontmoetingsplek Het Groene Huis voor Amersfoorters en groene organisaties. 'We hebben hier een fijn clubje en organiseren allerlei activiteiten over natuur en duurzaamheid. Er is een imkerij, een sterrenwacht en je kunt door de 4-landschappentuinten wandelen waar je de landschapstypen van deze omgeving kan zien. Je kunt ook ontdekken hoe je, afhankelijk van de grondsoort, regenwater kunt opvangen en gebruiken.'

Op Hemelvaartsdag vond een bijzondere 1000-soortentelling plaats. 'Mensen

Tijdens een workshop middeleeuws koken neemt Jaap ook graag een kommetje soep.

met uiteenlopende kennis kwamen planten en dieren monitoren: van mieren, kevertjes, vliegmuizen tot motten. Je zou het niet verwachten, ondanks dat we in de stad zitten, leven hier bunzingen en reeën. Wel is de hazenstand sterk gekelderd.'

Tweede huis

Jaap wandelt naar het middeleeuwse erf en gaat bij de vroegmiddeleeuwse boerderij naar binnen. De boerderij is gebaseerd op sporen van een negende-eeuwse boerderij die bij opgravingen in Wijk bij Duurstede, het voormalige Dorestad, zijn aangetroffen. Binnen is het pikkedonker, maar geleidelijk wennen je ogen aan de duisternis. Dan ontdek je dat de ruimte is opgesplitst in een woongedeelte en een deel voor de dieren en eventueel slaven. Op zolder ligt hooi opgeslagen. Jaap wijst naar een nis met huiden en kleden: 'Mijn bed, en daar zijn die voor mijn sibbeleden en gasten. In het weekend is dit mijn thuis.' De boerderij oogt opvallend ruim. Hij moest dan ook ruimte bieden aan een

aardig grote familie, maar bedenk ook dat 's winters zich alles binnen afspeelde. Dat doet Jaap nu ook met zijn sibbe. 'We bewerken hout en leer, en weven op het weefgetouw daar in de hoek. Alle deuren zijn, om de koude buiten te houden, dicht. Er zijn geen ramen en dus steken we olielampjes en kaarsen aan. Om goed te kunnen werken hebben we kienspaanhoutjes volgezogen met dierlijk vet. Die klemmen we tussen onze tanden. Als je zo'n houtje aansteekt, krijg je een mooi vlammetje. Daarmee kan ik zelfs goed naaien.'

Rijke handelaar

Oorspronkelijk droeg Jaap een middeleeuws boerenoutfit, maar door de jaren heen kreeg hij van gasten hij allerlei cadeaus zoals een mes met een versierde leren schede. 'Door die mensen ben ik als het ware aangekleed. En omdat je niet in een boerenkloffie met een zwaard kan lopen, heb ik de rest van mijn kit aangepast.' Tegenwoordig beeldt hij een rijke handelaar uit afkomstig van het Zweedse Birka,

waarmee Dorestad, destijds het Rotterdam van West-Europa, handel dreef. Jaap toont zijn rijkdom onder meer met zijn rode wollen tuniek. Wol was duur en hij draagt er een lang gewaad van. Om zijn middel draagt hij een riem met smeedzilverwerk, waarvan het patroon in een rijk graf is gevonden. 'Toen ik op mijn twaalfde zo'n riem zag, wilde ik hem zo graag hebben, dat ik er vijf jaar voor heb gespaard. Echt rijk ben ik door mijn Frankische zwaard van ijzer dat kan buigen en tijdens het vechten niet snel breekt.'

Jaap vervolgt de rondleiding over het erf en passeert het bakhuisje, de spieker (opslagplaats voor de oogst) en nog veel meer. Hij vertelt honderduit over het leven van de middeleeuwen en hun ambachten, gebruiken en religie. Zin in een leuk zomertje en om Jaap te ontmoeten? Kijk op: <https://hetgroenehuisamersfoort.nl>

TEKST RIA DUBBELDAM
FOTO'S HANS DIJKSTRA

Jaap Berens van der Steege voor de reconstructie van een vroegmiddeleeuwse boerderij op landgoed Schothorst.

“WIJ MAKEN HET VERSCHIL.
NU, MORGEN EN IN DE TOEKOMST.”

doe je mee?
bekijk hier onze vacatures

‘We hebben alle disciplines in huis om mooie klussen te doen’

Na 18 jaar bij een ingenieursbureau ging Johan van Stralen op zoek naar een nieuwe uitdaging. Die vond hij bij Interpro in Hendrik-Ido-Ambacht. ‘De cultuur sprak me gelijk aan; er was een klik. Ook werk ik nu dichterbij huis, wat veel reistijd bespaart.’

Johan is senior-projectleider en senior-adviseur voor projecten in het stedelijke groen in de openbare ruimte. Hij heeft een breed palet aan werkzaamheden onder zijn hoede: van beplantingsplannen, masterplannen voor grote parken tot onderhoudsbestekken voor bijvoorbeeld gazons, bomen, oevers en begraafplaatsen. ‘Ik werk alleen voor gemeenten, maar ons bedrijf doet ook projecten voor andere overheden en detacheringen bij overheidsorganisaties.’

Twee dagen per week is Johan gedetacheerd bij de gemeente Nissewaard als projectleider. ‘Het is heel leuk om het stedelijke groen vanuit een andere kant te benaderen, maar ook heel handig voor een ingenieursbureau om in de huid van opdrachtgevers te kunnen kruipen en te snappen hoe het daar werkt. De gemeentelijke cultuur is nu eenmaal anders dan die van een adviesbureau. Bij Nissewaard ervaar ik van binnenuit hoe de processen daar lopen. Het is niet alleen een project afleveren en dan is het klaar. Je hebt te maken met contacten met de wethouder, de gemeenteraad, bewoners(groepen) et cetera.’

Breed bedrijf

Interpro is gespecialiseerd in civiel, groen, water en afval in de stedelijke openbare ruimte. ‘We richten ons dus niet alleen op bomen en planten, maar ook op verhardingen, riolering, stedelijk water en de

afvalopgave. Het meeste dat je in de openbare ruimte ziet, pakken wij aan. Afgestudeerden van verschillende opleidingen van Hogeschool Van Hall Larenstein kunnen dus bij ons terecht. Zelf heb ik Tuin- en Landschapsinrichting gestudeerd. Dat geldt ook voor meerdere van mijn collega’s. In totaal zijn bij ons zo’n dertig mensen in dienst, met evenzo veel mensen in onze flexibele schil. Komen we capaciteit tekort, dan vragen we een zzp’er erbij om in een project mee te draaien. We zijn dus geen megagroot bedrijf, maar wel heel breed georiënteerd.’

Integraal samenwerken

Afhankelijk van het project werken verschillende disciplines meer of minder intensief samen. Johan noemt als voorbeeld de herinrichting van een stadspark in Haarlem waarvoor zowel het ontwerp als het bestek is gedaan. ‘Dan werken we echt integraal. In het park komt de civiele, groene en waterwereld samen. De interactie en het samen optrekken van onze verschillende teams maakt het werk heel leuk. Het voordeel van mijn Velpse opleiding daarbij is dat je breed bent opgeleid en overal wat van weet. Daardoor kun je goed samenwerken met bijvoorbeeld civiel-technici.’

Toekomstgericht

Wat Johan ook aanspreekt bij Interpro zijn de korte lijnen en het zowel praktische als toekomstgerichte denken. Dat laatste uit zich onder meer in het altijd oog hebben voor kansen en innovaties. ‘Ook de sfeer is erg goed. Elke maand hebben we een meet&lunch waarbij een collega een presentatie verzorgt over een onderwerp waar die mee bezig is. Bijvoorbeeld over de Omgevingswet waarmee alle disciplines te maken hebben. Ook hebben we relaties uitgenodigd om samen kennis over de uitvoering van de Omgevingswet

te ontwikkelen. Dat vind ik gewoonweg heel mooi.’

Interpro groeit en er ligt veel werk om op te pakken, vooral in de groene en civiele disciplines, vertelt Johan. ‘Dus: kom je ook bij ons solliciteren om ons groene team te versterken en uit te bouwen?’

AAN DE SLAG BIJ
ROYAL DE HEUS

VACATURE

BEKIJK ONZE VACATURES

Binnen de Nederlandse Agri&Food is de diervoedersector een kennisintensieve bedrijfstak, die internationaal een koppositie inneemt. Royal De Heus speelt daarin een toonaangevende rol. Elke dag zijn wij bezig met het ontwikkelen van efficiënte en kwalitatieve diervoederconcepten.

Nieuwsgierig en **innovatief** gaan wij daarbij voortdurend op zoek naar nieuwe mogelijkheden voor onze klanten. Royal De Heus biedt **ondernemende professionals** de mogelijkheid om deze leidende rol in de sector verder te helpen ontwikkelen. Bekijk onze vacatures op www.de-heus.nl/werken-bij-de-heus of stuur een open sollicitatie.

Wij zijn Green Engineers

Wij zijn actief in de aanleg, beheer en onderhoud van de leefomgeving en buitensportaccommodaties

Wij zoeken altijd talent

Zoek jij een leuke stageplaats of afstudeeropdracht? Of wil je een leuke startersfunctie? Neem contact met ons op!

Barneveld & Hengelo

Scan de QR-code:
greenengineers.nl/vacatures

Ingenieurs
met een
groen hart

SMITS RINSMA

smitsrinsma.nl

Mogen wij een moment...

Meer weten
over ons mooie vak
van rentmeester
of adviseur erfgoed?

Ik vertel het je graag

Klement
RENTMEESTERS

Nu is het moment...

...om Klement Rentmeesters
te gaan volgen.

Bel ons: 043 - 32 33 511 of
ga naar www.klement-rentmeesters.nl

- Makelaardij
- Grondzaken
- Beheer en exploitatie
- Herbesteding en verduurzaming
- Restauratie en transformatie
- Subsidies
- Groen Erfgoed

...om onze passie met je te delen

Wij zijn Klement Rentmeesters. Onze liefde voor monumenten en landgoederen zit diep. We wonen, werken en leven in monumenten. Het is onze lottbestemming om dit moois te vitaliseren en te behouden voor de toekomst.

Heb jij ook liefde voor erfgoed? Toon dan je interesse als stagiair of afgestudeerde middels een mailtje naar: jessica@klement-rentmeesters.nl of scan de qr-code.

Klement Rentmeesters. **Liefde voor monumenten en landgoederen.**

VACATURE

Adviseur Beleid en Beheer

Heb jij ervaring met beleidsvoering of een goede kennis van bomen en groen, en kun je dit duidelijk overbrengen? Dan is de functie van Adviseur Beleid en Beheer wellicht iets voor jou!

Bij ons is de sollicitatieprocedure niet ingewikkeld. Kom langs om je verhaal te vertellen. Schrijf je daarvoor eenvoudig in via de QR-code hieronder.

Scan de QR-Code en
maak een afspraak,
of bel (0318) 479 166

tree-o-logic
boomtechnisch onderzoek & advies

“Dit voormalig industrieterrein is geknipt voor nieuwbouwwoningen”

“Kun je in die nieuwe wijk wel veilig uit je eigen moestuintje eten?”

Ieder stukje grond in Noord-Nederland is al eens gebruikt. Soms heeft dat sporen achtergelaten, zoals lood of andere stoffen die een risico vormen voor de gezondheid van mensen, dieren en planten. Het is één van de zaken waar je mee te maken krijgt als je werkt bij de Noordelijke Omgevingsdiensten. Onze bodem-

specialisten adviseren gemeenten en ontwikkelaars bij nieuwe projecten, verlenen vergunningen, behandelen meldingen en houden toezicht op de naleving van regels. Zo houden we samen onze omgeving schoon en veilig, ook voor toekomstige generaties. Lijkt dat jou ook wat? Kijk dan op werkenbijnod.nl.

Werken bij de Noordelijke Omgevingsdiensten. Voor een schoon en veilig Noord-Nederland.